

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Sára Kubecová

VYUŽITÍ DIVADELNÍCH PROSTŘEDKŮ PŘI REALIZACI
WORKSHOPŮ ZAMĚŘENÝCH NA INTEGRACI OSOB CENTRA
KOCIÁNKA A STUDENTŮ STŘEDNÍ ŠKOLY
UMĚLECKOMANAŽERSKÉ V BRNĚ

OLMOUC 2018

Vedoucí práce: Mgr. Lucia Pastieriková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 19. 4. 2018

.....

Bc. Sára Kubecová

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Lucii Pastierikové, Ph.D., za odborné vedení a poskytování cenných rad při zpracování diplomové práce. Dále pak všem účastníkům projektu za jejich ochotu při spolupráci a velikému nadšení, se kterým do projektu šli. Také bych chtěla poděkovat celému vedoucímu týmu lektorů BcA. Marii Brabencové, Mgr. Zdeňku Vydrželovi a všem ostatním za realizaci projektu.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Sára Kubecová
Katedra:	Speciální pedagogika
Vedoucí práce:	Mgr. Lucia Pastieriková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Využití divadelních prostředků při realizaci workshopů zaměřených na integraci osob Centra Kociánka a studentů Střední školy uměleckomanažerské v Brně
Název v angličtině:	Using of theatre techniques in the implementation of workshops focused on the integration of people in the Kociánka Center and students from the high school of Art and Management in Brno.
Anotace práce:	Diplomová práce se věnuje integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žákům Střední školy uměleckomanažerské v Brně, za pomoci divadelního projektu. Cílem práce je propojit tyto dvě skupiny pomocí expresivních a divadelních technik. Snahou bylo dosažení integrace pomocí volnočasové aktivity a zkoumání, zda bude tato integrace plynulejší a méně nucená než například integrace školská. Dalším cílem byla proměna názorů u studentů Střední školy uměleckomanažerské. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část se zabývá terminologickým vymezením pojmů integrace a inkluze a legislativním vymezením. Dále se zabývá definicí divadla, výchovné dramatiky, možnostmi divadelní práce ve specifické skupině a různými divadelními technikami a metodami. Empirická část prezentuje výsledky kvalitativního výzkumu, který proběhl pomocí čtyř setkání těchto dvou cílových skupin, které závěrem uskutečnily dvě

	veřejné vystoupení. Tento výzkum byl proveden metodami pozorování a rozhovoru.
Klíčová slova:	integrace, inkluze, divadlo, workshopy, festival, žák s postižením, spolupráce, divadlo ve specifické skupině
Anotace v angličtině:	This diploma thesis deals with the integration of students with special educational needs and students of the Secondary School of Art and Management in Brno, with the help of a theatre project. The aim of the thesis is to link these two groups using expressive and theatre techniques. The intent was to achieve integration through a leisure activity and to find out, whether the integration is more fluid and less forced than e.g. a school integration. The next goal was to change the opinions of the students of the Secondary School of Art and Management. The thesis is divided into two parts. The theoretical part explains the definitions of the terms integration, inclusion, theatre and educational drama. It also defines its legislation and lastly it deals with the possibilities of theatre work in a specific group and various theatre techniques and methods. The empirical section presents the results of the qualitative research which took place in four meetings of these two target groups which ultimately gave two public performances. This research was conducted using observation and interviewing methods.
Klíčová slova v angličtině:	integration, inclusion, theatre, workshop, pupil with special needs, collaboration, theatre in a specific group

Přílohy volně přiložené:	1 CD
Přílohy vázané v práci:	Ilustrace, schémata
Rozsah práce:	78 s. (128 325 znaků)
Jazyk práce:	Český

Obsah

Úvod	10
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 Teoretická východiska	12
1.1 Integrace a inkluze	12
1.1.1 Integrace	14
1.1.2 Inkluze	16
1.2 Volný čas	18
1.3 Legislativní rámec integrace a inkluze	18
1.4 Osoby s postižením	19
1.4.1 Osoby s tělesným postižením	20
1.4.2 Osoby s mentálním postižením.....	21
2 Divadlo a jeho využití	23
2.1 Paradiadelní systémy	23
2.2 Expresivní techniky	24
2.3 Dramatická výchova a divadlo ve výchově	24
2.4 Divadlo při integraci, inkluzi	27
2.5 Metody a techniky dramatické výchovy	28
EMPIRICKÁ ČÁST	32
3 Využití divadelních prostředků při realizaci workshopů zaměřených na integraci osob Centra Kociánka a studentů střední školy uměleckomanažerské v Brně	32
3.1 Hlavní cíl a dílčí cíle empirické části práce	32
3.2 Výběr zařízení do projektu	33
3.3 Metody využití při práci	37
4 Popis projektu	39
4.1 Seznámení vedení zařízení Kociánka a vedení Střední školy uměleckomanažerské s nápadem na integrační projekt.....	39
4.2 Příprava projektu, výběr žáků do projektu.....	39

4.3	Rozhovory s účastníky před zahájením projektu	41
5	Popis workshopů	43
5.1	Workshop 1. zaměřený na seznámení obou cílových skupin.....	43
5.2	Workshop 2. zaměřen na divadelní prvky.....	45
5.3	Workshop 3. zaměřen na práci s textem - tvorba scénáře.....	47
5.4	Workshop 4. zaměřen na režii a samotný tvar	49
5.5	Prezentace divadelního představení veřejnosti	50
6	Zhodnocení projektu.....	53
6.1	Zhodnocení projektu klienty Centra Kociánka, zhodnocení projektu studenty Střední školy uměleckomanažerské v Brně	53
6.1.1	Hodnocení klientů Centra Kociánka	53
6.1.2	Hodnocení žáky Střední školy uměleckomanažerské	54
6.1.3	Hodnocení představení diváky:	55
6.2	Zhodnocení projektu vedoucími divadelních skupin.....	56
6.2.1	Príspevek Mgr. Zdeňka Vydržela (vedoucího divadelního kroužku v Centru Kociánka).....	56
6.2.2	Príspevek Bc. Sary Kubecové (vedoucí divadelního kroužku v Centru Kociánka).....	56
6.2.3	Príspevek BcA. Marie Brabencové vedoucí divadelního kroužku v Centru Kociánka).....	57
6.3	Zhodnocení projektu	61
6.3.1	Výhody a nevýhody projektu:	62
6.4	Limity výzkumu.....	64
6.4.1	Limity na straně výzkumníka	64
6.4.2	Limity na straně zkoumaných osob	65
6.4.3	Limity na straně metodiky	65
6.4.4	Další limity	65
7	Projekt s odstupem času (udržitelnost vztahů)	66

7.1	Studenti Centra Kociánka a jejich názor.....	66
7.2	Studenti Střední školy uměleckomanažerské a jejich názor	66
7.3	Zánik projektu, či pokračování?	67
	Závěr.....	68
	Seznam literatury.....	70
	Seznam zkratk.....	73
	Seznam příloh.....	74

Úvod

Kam až lidské dějiny sahají, provází lidstvo osoby s nějakým znevýhodněním a zdravotním postižením. Přístup k nim byl různý. Většinou byly považovány za přítěž a takové děti po narození nebyly otcem přijaty a tím byly odsouzeny k smrti. V průběhu dějin se objevují dva hlavní přístupy k těmto lidem. Buď byli pronásledováni, podceňováni a považováni za méněcenné nebo je lidé litovali, snažili se jim pomoci, ale tím způsobem, že byli segregováni ze společnosti a péče o ně probíhala například v klášteře. Postupně začaly sílit snahy umožnit těmto lidem co nejnornálnější život a uznat jejich práva s přihlédnutím k jejich specifickým potřebám. A tak se začalo hovořit o integraci a inkluzi.

Integrace a inkluze jsou velmi diskutovanými a aktuálními pojmy dneška. Většina lidí o nich za poslední dobu slyšela především v souvislosti s novelou školského zákona, platné od 1. 9. 2016, která upouští od členění žáků se speciálně vzdělávacími potřebami do kategorií, ale nahlíží na ně jako na celek a snaží se žáky maximálně všemi prostředky podpořit ve vzdělávání. Tento trend není jednoznačně kladně přijímán a vyvolává mnoho otázek a názorů. Někteří hovoří o tom, že v dnešní společnosti jsme dosáhli inkluze, popřípadě že se k ní stále přibližujeme. Inkluze totiž není trvalý stav, ale proces, který se stále vyvíjí. Za touto myšlenkou stojí právě i myšlenka propojení škol a společný systém vzdělávání. Abychom však dosáhli inkluze, musela by společnost přijmout fakt, že inkluze se netýká pouze vzdělávání, ale prolíná do všech oblastí našeho života.

Diplomová práce byla zaměřena na možnost propojení dvou cílových skupin, studentů ze střední školy Centra Kociánka a žáků Střední školy uměleckomanažerské v Brně. Výchozím předpokladem byl názor, že studenti střední školy nemají s lidmi s postižením téměř žádné osobní zkušenosti či zážitky. K propojení nemělo dojít formou klasické školské výuky, ale formou, která spojuje expresivní vyjádření se pomocí divadla. Proč právě divadla? Obě cílové skupiny mají divadlo jako jeden ze společných prvků, buď je divadlo součástí školní výuky, nebo se jedná o divadelní kroužek, který žáci navštěvují. Obě dvě skupiny jsou věkově stejně staré.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části se práce zaměřuje na definování pojmů jako je integrace, inkluze a legislativní ukotvení integrace v zákonech naší země. Dále je v teoretické části práce definován pojem divadla, jak využít divadlo ve výchově a integraci, jaké jsou metody a techniky divadelní práce, jak vzniká divadelní projekt a v čem je práce pomocí divadla odlišná od klasické frontální výuky. V praktické části jsou představeny obě střední školy, jejichž žáci se společně setkávali a

realizovali divadelní projekt. Zde je také uvedeno, jak divadelní projekt vznikal, jak na sebe studenti navzájem reagovali a jak bylo realizováno divadelní představení, kterým vyvrcholil realizovaný projekt. V závěru praktické části jsou uvedeny informace získané formou pozorování a rozhovory s účastníky projektu.

Diplomová práce Využití divadelních prostředků při realizaci workshopů zaměřených na integraci osob centra Kociánka a studentů Střední školy uměleckomanažerské v Brně si klade za cíl zjistit, zda je možné dojít k integraci osob s mentálním postižením mezi studenty běžné střední školy pomocí divadelních workshopů. Zjišťuje také, zda dojde ke změně názorů studentů na osoby s mentálním postižením v případě, že s nimi intaktní studenti do té doby neměli předchozí zkušenosti.

Diplomová práce je dedikována projektu Studentské grantové soutěže na Univerzitě Palackého v Olomouci: Výzkum inkluze u osob se speciálními potřebami (IGA_PdF_2017_008)

TEORETICKÁ ČÁST

1 Teoretická východiska

Tato kapitola bude zaměřena na definování základních pojmů, důležitých pro diplomovou práci, kterými jsou integrace a inkluze, modely integrace a legislativní rámec pro naplňování integrativních snah v České republice. Dalšími důležitými pojmy jsou osoby se zdravotním postižením, divadlo, formy a metody divadelní práce a využití divadelních technik při integraci.

1.1 Integrace a inkluze

Pojmy integrace a inkluze jsou v posledních několika letech často skloňovanými pojmy, které se nejčastěji používají v souvislosti s výchovou a vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Tuto kategorii žáků definuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

„Ve školním roce 2011/12 se pojmy inkluze a integrace dotýkaly v ČR dle Odboru statistiky MŠMT 9 % žáků se SVP z celkového počtu žáků základních škol. Z toho 47 % byli žáci se specifickými poruchami učení a chování, 23 % žáci s lehkým mentálním postižením (3% se středním a těžkým mentálním postižením), 8 % žáci s postižením více vadami, 4 % žáci s vadami řeči a 3 % žáci s autismem. Jednalo se celkem o 72 000 žáků se zdravotním postižením, z toho 45,8 % žáků bylo vzděláváno ve speciálních třídách a 54,2 % bylo individuálně integrovaných v běžné škole. Z žáků se zdravotním postižením integrovaných do běžných škol byl nejvyšší podíl s vývojovými poruchami učení (72,8 %) žáků mentálním postižením (7,8 %) a vadami řeči (3,5 %).“ (VOTAVOVÁ, R, 2013., online)

Z výše uvedeného vyplývá, že již před šesti až sedmi lety byla více než polovina žáků s nějakým druhem postižení individuálně integrována v běžných školách, což je úspěch a pozitivní vývojový trend ve školské integraci.

Pojem integrace a inkluze jsou definovány odděleně nebo naopak je poukazováno na jejich vzájemnou obsahovou provázanost. Dle Hornákové (2006) je to popisováno jako třídídimenzionální chápání inkluze v porovnání s integrací:

1. Inkluze je ztotožňována s integrací.
2. Inkluze je jakési vylepšení integrace.

3. Inkluze je nová kvalita odlišná od integrace, spočívající v bezpodmínečném akceptování speciálních potřeb všech dětí.

Průcha (2009, s. 104, s. 107) v Pedagogickém slovníku uvádí definice inkluzivního a integrovaného vzdělávání. Tyto budou využity v následujícím textu.

Inkluzivní vzdělávání

Na téma inkluzivní vzdělávání **Průcha** (2009, s. 104) říká, že:

„Vzdělávání začleňující všechny děti do běžných škol. Podstatou je změněný pohled na selhání dítěte v systému, resp. selhání vzdělávacího systému v případě konkrétního dítěte. Při neúspěchu je třeba hledat bariéry v systému, který není dostatečně otevřený k potřebám jednotlivce. Za klíčový impulz pro rozvoj inkluzivního vzdělávání je považována Deklarace konference v Salamance 1994, vycházející z přesvědčení, že „běžné školy by měly vzdělávat všechny děti bez ohledu na jejich fyzické, intelektuální, emocionální, sociální, jazykové nebo jiné podmínky“.

Integrované vzdělávání

O integrovaném vzdělávání **Průcha** (2009, s. 107) říká, že:

„Přístupy a způsoby zapojení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do běžných škol. V zahraničí rozšířeno, od počátku 90. let se postupně uplatňuje i v ČR. Má různé stupně od oddělených speciálních tříd na běžné škole po individuální zařazení žáka(ů) do běžné školní třídy. Názory odborníků speciální pedagogiky, učitelů, rodičů na integrované vzdělávání zdravotně postižených žáků jsou v některých aspektech rozporuplné, převládají tendence k posilování integrovaného vzdělávání.“

Odborné články na toto téma pracují s následujícím názorem:

„Přestože výzkumy dosud přesvědčivě neprokázaly, že integrace (inkluze) je lepším opatřením při vzdělávání žáků se SVP (ve srovnání se speciálním vzděláváním), v současné době můžeme tvrdit, že v podstatě celá Evropa směřuje k inkluzi. Vývoj tímto směrem je dán zpochybnutím vhodnosti segregovaného speciálního školství z hlediska lidských práv i jeho efektivity. Její úspěšné prosazení závisí na celé řadě podmínek. Za tu stěžejní můžeme považovat otázku financování a dále pak změnu v myšlení majoritní společnosti.“

Z výše uvedeného vyplývá, že integrace a inkluze se spolu navzájem prolínají, někdy se překrývají a vzájemně doplňují, ale oba směry ukazují na to, že se společnost snaží nikoho nevyčleňovat z přístupu ke vzdělávání a že než aby se přizpůsobovali žáci škole, přizpůsobuje se škola žákům. Obě tyto snahy mají přesah i do celospolečenského nastavení a často vyvolávají vášnivé diskuze o výhodě či nevýhodě inkluzivního vzdělávání. Tyto snahy jsou zde již řadu let a do praxe se zavádějí pozvolna, ale v poslední době je vidět, že uzrál čas na větší celospolečenské změny v této oblasti a oporu při integraci nalézáme i v evropském měřítku.

1.1.1 Integrace

Slovo integrace má řadu významů – v oblasti speciální pedagogiky tento pojem chápeme jako – „*spolužití postižených a nepostižených při přijatelně nízké míře konfliktnosti vztahů těchto skupin*“ (Jesenský 1995 in Slowík, 2016, s. 31).

Podle slovníku cizích slov (2005) znamená integrace sjednocení, splynutí, začlenění, proces spojování ve vyšší celek. Integrovační snahy mají za cíl soužití zdravých lidí a lidí se zdravotním postižením.

Integrace osob se speciálními vzdělávacími potřebami probíhá nejčastěji ve dvou rovinách. V rovině **sociální** a v rovině **vzdělávání**. „*Právo na vzdělání se stalo v posledních dekádách základním ukazatelem vyspělosti současných společností. Každý člověk je unikem a vyniká různými schopnostmi, zájmy a potřebami... V evropské dimenzi se již mnoho let hovoří o integračním procesu. V edukační linii postupuje integrace především do oblastí výchovy a vzdělávání osob se speciálními vzdělávacími potřebami různého věku, včetně dětí věku raného či seniorů.*“ (Nováková in Vítková, 2004, s. 9)

Snahou integrace je zajistit lidem se zdravotním postižením nezávislý způsob života. „*Nezávislý způsob života je stav, kdy jsme naživu a máme sociální, politické, ekonomické a kulturní možnosti výběru rovnocenné možnostem nepostižených osob.*“ (Manuál integrace 2007, s. 7)

Modely integrace

Integrativní snahy vycházejí z analýzy OECD, která popsala čtyři modely. (Burli, 1997 in Vítková 2004, s. 16)

1. **Medicínský model** – cílem je překonání a léčba postižení. Speciálněpedagogická opatření, podpurné vyučovací a různé speciální terapie se provádí ve zvláštních zařízeních.
2. **Sociálně-patologický model** – tento model vychází z toho, že těžkosti nejsou biologické povahy, nýbrž sociální. Postižení jsou dle tohoto modelu sociálně nepřizpůsobiví a musí být pomocí speciální terapie adaptováni a normalizováni.
3. **Model prostředí** – jak přizpůsobit prostředí školy ve prospěch postižených žáků, aby mohl být naplněn individuální přístup ke každému. Tyto snahy vyžadují dostatečné materiální a personální zajištění stejně jako vytvoření sítě základních a speciálních škol.
4. **Antropologický model** – nejde v něm v první řadě o zlepšení prostředí, nabídek a vybavení, nýbrž o lepší interpersonální interakci.

Podle tohoto pojetí reformovaná škola respektuje všechny děti, stejně jako diferencované nabídky podle individuálních potřeb. Role postiženého dítěte je silně ovlivněna postojem učitelů a spolužáků. (Mühlpachr in Vítková 2004, s. 14)

Zajímavý model integrace funguje již řadu let ve Finsku, kde jsou žáci se speciálními vzdělávacími potřebami maximálně integrováni do běžných škol. Škola, žák i ostatní studenti jsou v integračním procesu maximálně podporováni ze strany státu. Například děti se zrakovým postižením chodí v místě bydliště do spádové školy a jednou až dvakrát do roka jedou do speciální školy pro zrakově postižené, která je pro finsky mluvící děti v celém Finsku jedna, druhá je pro švédsky mluvící děti. V této škole trénují své dovednosti, aby byly samostatní. Lektori z této školy jezdí do jejich kmenové školy a školí učitele, jak k těmto dětem přistupovat a jak uzpůsobit prostředí školy. Jako jediné negativum je uváděn fakt, že žáci se zrakovým postižením nemohou se zdravými žáky sdílet své pocity a prožitky, k tomu slouží pobyty ve speciální škole, kde děti se stejným druhem postižení mohou aspoň na krátký čas sdílet své prožitky a zážitky.

Stupně socializačního procesu

Rozlišujeme 4 základní stupně socializačního procesu a tím jsou **integrace, adaptace, utilita a inferiorita**.

1. **Integrace** – úplné zapojení osoby se zdravotním postižením, u níž byly vady zcela a beze zbytku překonány.

2. **Adaptace** – osoba se zdravotním postižením se dokáže zapojit do společnosti po všech stránkách, ale jen za předpokladu, že pro postiženého jedince budou vytvořena podpůrná opatření.
3. **Utilita** – osoba se zdravotním postižením nepřekonala následky svého postižení a zapojuje se jen do určité míry a za pomoci druhých lidí, čímž dosáhne určitého stupně pracovní použitelnosti, a v důsledku toho také jistého společenského a subjektivního uplatnění.
4. **Inferiorita** – osoba nedosáhla žádného stupně socializace a je segregována. Osoby se zdravotním postižením jsou při uspokojování svých základních životních potřeb zcela odkázány na pomoc ostatních.

„Zatímco osoby stížené vadami smyslů a vadami tělesnými mohou dosáhnout nejvyšších stupňů socializace, osoby s mentálním postižením zůstávají na nižších stupních.“ (Kroupová a kol. 2016, s. 41)

1.1.2 Inkluze

Někteří odvážní lidé, se zmiňují o tom, že v současné době je již naše společnost tak vyspělá, že směřuje k inkluzi, popřípadě, že již inkluzi máme ve všech jejích aspektech.

Inkluze je autorkou této práce vnímána jako takový stav ve společnosti i ve všech jejích oblastech a aspektech, kdy každý jedinec je přijímán ve své celistvosti bez rozdílu a je schopen, dle svých možností, maximálně uspokojovat své potřeby a realizovat své touhy bez větších překážek.

Oproti tomu **Bartoňová a Vítková** (2016) předpokládají, že každá lidská bytost je originál, ať už se narodí zdravá nebo s nějakým zdravotním postižením a chce být přijímána taková, jaká je a chce realizovat své touhy a přání v rámci daného společenství. Vyšším stupněm integrace je inkluze, kdy člověk s postižením není nijak vyčleněn ze společnosti, aby do ní musel být znovu vracen, ale je brán jako její přirozená součást se všemi jeho právy a specifickými potřebami.

Chris Berberichová a Greg Lang (1998, s. 28) popsali inkluzi takto: *„Inkluze znamená vytvoření takového prostředí ve třídě, které vítá a oceňuje odlišnosti.“*

Inkluze je principem a filozofií, která předznamenává, že školy by měly vytvořit unifikovaný systém vzdělávání všech žáků dohromady, a to při zachování stejné úrovně kvality ve vhodných věkových skupinách, raději než zachovávat již existující strukturu postavenou na duálním systému, který segreguje studenty a učitele. (Bazalová, 2006)

Inkluzivní vzdělávání

Inkluzivní vzdělávání by mělo být flexibilním systémem, do kterého mají možnost vstupovat a zapojovat se všechny osoby. Například třídní učitel, žák, rodiče žáka, ostatní pedagogové. Měla by probíhat spolupráce. (Lechta, 2016)

„Existují minimálně dvě teoretické koncepce vzdělávací inkluze, které se často ve vzdělávacích systémech řady zemí Evropy realizují paralelně. V rámci první z nich jsou ke vzdělávání přiváděni nově žáci, kteří byli dříve z edukačního procesu v důsledku těžkého zdravotního postižení zcela vyloučeni – tj. „osvobození“ od školní docházky. Takto chápaná inkluzivní vzdělávací praxe sleduje respektování práva každého dítěte na vzdělávání, ať už v běžné nebo speciální škole, v domácím či ústavním prostředí, ve zdravotnickém zařízení aj. Druhá koncepce inkluze směřuje k tomu, že všechny děti z jedné územní oblasti navštěvují stejnou místní školu a jsou společně vzdělávány přiměřeně svým zájmům, schopnostem a nadání. Tato koncepce s sebou přináší praktický předpoklad, že se všechny školy a školské systémy otevrou všem dětem a strukturálně se změní tak, aby jako inkluzivní vzdělávací zařízení začleňovaly postižené i nepostižené žáky a umožňovaly jim společně se vzdělávat.“ (Hájková, Strnadová 2010, s 22)

Mají-li být inkluzivní snahy úspěšné, je potřeba zvolit vhodné výukové strategie, aby bylo dosaženo požadovaných výchovně-vzdělávacích cílů. Bude uvedeno několik nejčastěji používaných výukových strategií. Dle autorek (Hájková, Strnadová 2010) rozlišujeme tyto strategie:

- Frontální výuka
- Kooperativní učení
- Systém vrstevnické podpory (peer tutoring suport)
- Kognitivní a metakognitivní strategie

1.2 Volný čas

Volným časem je zde myšlen čas mimo školní vyučování. Školní edukaci a integraci je věnováno velké množství publikací od různých autorů, což je pochopitelné, protože dítě tráví ve vzdělávacím procesu většinu času a rovný přístup ke vzdělávání je prioritou každé vyspělé společnosti. Avšak výchova ve volném čase rozvíjí zájmy dětí, na které není během klasické frontální výuky čas.

Lechta (2010, s. 144) ve své knize, která se zabývá výchovou dítěte ve volném čase, uvádí, „že tato volnočasová výchova je zaměřena na racionální a smysluplné využívání volného času. Času, kterým děti disponují po skončení vyučování, po splnění všech školních a domácích povinností.“

Na význam volnočasových aktivit upozorňuje také *Doporučení Evropského řídicího výboru pro mládež* (CDEJ). V dokumentech výboru se uvádí, že neformální vzdělávání je zaměřeno na formování hodnot spojených s osobnostním rozvojem (např. zvědavost, kreativita, vytváření vlastních názorů a postojů), dále je propojeno se sociálním rozvojem (řešení vyskytujících se problémů, komunikační dovednosti, odpovědnost za své jednání aj.) a také s obecnými a lidskými hodnotami (tolerance sebe i druhých). Společná zájmová činnost v inkluzivních podmínkách tak umožňuje rozvíjet u intaktních dětí tolerantní postoje k dětem s nějakým druhem postižení, vede děti ke vzájemné úctě a toleranci. (Lechta 2010)

Základním výchovným principem při volnočasových aktivitách je princip dobrovolnosti, což znamená, že dítě si samo zájmovou činnost vybralo v rámci svých schopností a možností. Význam volnočasových aktivit tkví také v tom, že děti dělají to, co je baví. Učí se překonávat překážky a učí se novým věcem. Získané zkušenosti, vědomosti, dovednosti a návyky jim následně pomohou v situacích, kdy budou muset řešit věci, ke kterým kladný vztah nemají, ale využijí při tom naučené strategie. Zjednodušeně řečeno: když budu umět překonávat těžkosti v tom, co mě baví, dokážu to i v oblasti života, která mě tolik nebaví např. některé pracovní povinnosti.

1.3 Legislativní rámec integrace a inkluze

Téma podpory společného vzdělávání představuje pro české školství významnou změnu, není ale zdaleka takovou novinkou, jak by se mohlo z řady ohlasů z poslední doby zdát. Společné vzdělávání totiž na řadě škol již léta – více či méně úspěšně – probíhá. Již původní znění školského zákona, účinné od 1. ledna 2005 (spolu s vyhláškou 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí mimořádně nadaných), zakotvilo princip

spádové školy, podle kterého mají všechny děti právo na přijetí v běžné škole příslušné podle místa bydliště žáka a tato škola je povinna žáka nejen přijmout, ale i zajistit maximální možnou podporu jeho vzdělávání – zajistit mu asistenta, speciální pomůcky, využít při jeho vzdělávání optimálních metod. V praxi však bohužel řada škol takové „nepohodlné“ děti odmítala s argumentem, že nejsou na jejich vzdělávání vybaveny a připraveny. Odkazovala je na školy, o kterých se vědělo, že inkluzi podporují, znevýhodněné děti vzdělávají a mají potřebné zkušenosti. (Hečková, Kafková, 2016, online).

Přehled zákonů, vyhlášek a mezinárodních úmluv, které upravují vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami:

1. **Úmluva o právech dítěte (článek 23)** - deklaruje právo dětem s duševním či tělesným postižením na prožívání plného a řádného života v důstojných podmínkách, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dětí ve společnosti.
2. **Úmluva o právech osob s postižením (článek 24)** - deklaruje právo všech dětí na vzdělání v rámci všeobecné vzdělávací soustavy bezplatně a v místě svého bydliště, děti se specifickými potřebami mají dle úmluvy nárok na takovou podporu, která jim zajistí kvalitní a účinné vzdělávání. (Inkluze ve škole, 2018 [online])
3. **Zákon č. 561/2004 Sb.**, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (*Školský zákon*), ve znění pozdějších předpisů.
4. **Vyhláška č. 27/2016 Sb.**, o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných (dříve vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí mimořádně nadaných)
5. **Novela školského zákona** s platností od 1. 9. 2016, která zaručuje ve všech případech, kdy je to v zájmu žáka, společné vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu a garantuje žákům se znevýhodněním a s mimořádným nadáním podporu, kterou potřebují k tomu, aby se mohli co nejlépe vzdělávat, rozvíjet a naplňovat tak svůj individuální potenciál. (Šance dětem, 2018 [online])

1.4 Osoby s postižením

V následujícím textu bude vysvětlen náhled na osoby s nějakým druhem postižení a jejich přiblížení čtenáři.

Osoby se zdravotním postižením

Nejčastěji je uváděna definice zdraví dle WHO, kdy se jedná o stav tělesné, duševní a sociální pohody. Zdraví ale není jen nepřítomnost nemoci, ale má vícerozměrný charakter

včetně individuálního prožívání zdraví tím konkrétním jedincem. „*Za zdravotně postižené v duchu definice WHO považujeme jedince, u kterých v důsledku poškození organismu a porušení jeho funkcí dochází ke snížení některých jejich schopností a výkonnosti a následně i k jejich znevýhodnění ve srovnání se zdravým – intaktním člověkem.*“ (Manuál integrace 2007, s. 10)

Na život osob se zdravotním postižením působí *subjektivní* a *objektivní* faktory. Subjektivní neboli vnitřní faktory se hůře ovlivňují než faktory objektivní neboli vnější. Tyto faktory nebo jejich kombinace včetně individuální osobnosti jedince s postižením významným způsobem ovlivňují život osob se zdravotním postižením a determinují míru socializace. Míra socializace je proto individuální u každého jedince s postižením. (Manuál integrace 2007)

Dle **Vítkové** (2004) dělíme zdravotní postižení do následujících kategorií:

- a) zrakové postižení
- b) sluchové postižení
- c) postižení řeči
- d) tělesné postižení
- e) mentální postižení
- f) duševní postižení
- g) vnitřní postižení
- h) kombinované postižení

Dalším z termínů, který se ke zdravotnímu postižení váží, je termín specifické potřeby. Tento termín se nejčastěji uvádí ve spojení se školskou integrací, ve které se využívá termín žák se speciálními vzdělávacími potřebami. Tímto termínem se tedy míní to, že žák k požadovanému dosažení školního výstupu, potřebuje určité speciální prostředky či pomůcky, které mu dopomohou k dosažení vytyčeného cíle.

1.4.1 Osoby s tělesným postižením

V rámci diplomové práce bylo realizováno divadelní představení se studenty střední školy pro tělesně postižené, proto bude v krátkosti uvedena definice tělesného postižení.

„*Tělesná postižení jsou přetrvávající nápadnosti, snížené pohybové schopnosti s dlouhodobým nebo podstatným působením na kognitivní, emocionální a sociální výkony. Řadíme mezi ně vady pohybového a nosného ústrojí, tzn. kostí, kloubů, šlach, svalů a cévního zásobení. Dále pak poškození nebo poruchy nervového ústrojí, pokud se projevují narušenou hybností.*“ (Renotiérová, Ludíková, 2002, s. 204).

Vítková (1998) uvádí klasifikaci tělesných vad dle místa, kde k postižení došlo, tedy která část těla je postižena.

- Obrny centrální a periferní
- Deformace
- Malformace
- Amputace

Renotiérová (2002) zase uvádí klasifikace dle doby vzniku postižení na:

- vrozené postižení
- získané postižení po úraze
- získané postižení po nemoci

Nevýhodou tělesného postižení je sekundární postižení rozumového a smyslového vývoje. Když se podíváme na vývoj dítěte od narození, tak objevuje svět kolem sebe pohybem, na vše sahá, strká do pusy, ochutnává a manipuluje a tím se vyvíjí a učí. Vzhledem k nedostatku podnětů je narušen celkový vývoj jedince včetně řeči a komunikace, proto je potřeba se na tělesně postiženého jedince dívat jako na celek a respektovat jeho individualitu a specifika, která tělesné postižení přináší.

1.4.2 Osoby s mentálním postižením

U některých klientů, se kterými autor pracoval, je přidružená mentální retardace, a proto je zde uvedena i stručná definice tohoto druhu postižení.

Vágnerová (in Vítková 2004, s. 293) uvádí tuto definici. *„Nejčastěji je mentální retardace definována jako neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně intelektového vývoje (méně než 70 % normy), přestože je takový jedinec přijatelným způsobem výchovně stimulován. Nízká úroveň inteligence bývá spojena se snížením či změnou dalších schopností a odlišností ve struktuře osobnosti.“*

Autoři Pešová a Šamalík (2006) ve své publikaci citují Říčana, Krejčířovou a kol., (1995), kdy mentální retardace je *„závažné postižení vývoje rozumových schopností prenatální, perinatální nebo časné postnatální etiologie, které vede i k významnému omezení v adaptivním fungování dítěte nebo dospělého v jeho sociálním prostředí.“*

Podle závažnosti je mentální retardace rozdělena do čtyř stupňů: (Pešová, Šamalík 2006, s. 56)

- lehkou mentální retardaci v rozmezí IQ 50 – 69
- středně těžkou mentální retardaci v rozmezí IQ 35 – 49
- těžkou mentální retardaci s IQ 20 – 34
- hlubokou mentální retardaci s IQ méně než 20 bodů

Další definice, kdy *„mentální retardace patří k poruchám intelektu. Dochází při ní k nedostatečnému rozvoji intelektu a tím pádem ke snížení rozumových schopností. Toto snížení nemusí postihovat rovnoměrně všechny složky intelektu.“* (Babiaková, Benglářová 2006, s. 306)

Pro potřebu této práce nebude podrobně rozepisována charakteristika jednotlivých stupňů mentální retardace. Vzhledem k využití divadla při integraci osob s postižením, kdy expresivní techniky kladou důraz na prožívání jedince, jsou uvedeny zvláštnosti emocionálního prožívání u osob s mentálním postižením.

Důležitou složkou lidského chování jsou emoce, které se také podílejí na motivaci člověka. Vývoj citů je úzce spjat s rozvojem osobnosti, kdy se dotýká temperamentu, utváření povahy, schopnosti sociální přizpůsobivosti a učení.

Dle Pipekové (in Vítková, 2004) mají city dítěte s mentální retardací následující charakterizaci:

- jsou nedostatečně diferencované,
- prožitky jsou primitivnější a protikladné,
- diferencované jemné odstíny prožívání téměř neexistují,
- jsou neadekvátní svou dynamickou podnětům vnějšího světa,
- jsou opožděné, obtížně se utvářejí tzv. vyšší city,
- častěji se vyskytují chorobné citové projevy.

U osob s mentálním postižením je nutné důsledně uplatňovat individuální přístup a posilování silných stránek jedince. Lidé s mentálním postižením si vše nové osvojují pomalu, dlouho jim to trvá a získané vědomosti a dovednosti, pokud nejsou udržovány, rychle zapomínají a ztrácejí.

2 Divadlo a jeho využití

V této diplomové práci se autorka zabývá propojením divadla a integrace při práci s osobami se zdravotním postižením s osobami bez postižení. V této kapitole jsou definovány pojmy z divadelní práce, které jsou relevantní pro tuto práci, to paradivadelní systémy. Jsou popsány konkrétní divadelní metody, které jsou často používané při práci s klienty se specifickými potřebami a hodí se pro práci s nesourodou skupinou lidí. Dále se bude diplomová práce věnovat využití divadla při výchově a integraci.

2.1 Paradivadelní systémy

Slovník speciálněpedagogické terminologie definuje paradivadelní systémy jako „systémy využívající divadlo k nedivadelním účelům, tedy k účelům, které primárně nesledují uměleckou hodnotu či estetický zážitek, jejich cílem je využití dramatu edukačního či terapeutického prostředku. Paradivadelní systémy terapeutické povahy pak využívají dramatu, divadelních technik a postupů v terapii“ (Kroupová a kol., 2016, s. 295)

Müller a kol. (2014, s. 67) uvádí téměř shodnou definici jako Kroupová, a to, že „paradivadelní systémy jsou dnes již institucionalizované obory (s vlastní teorií a metodologií), charakteristické tím, že užívají divadlo k účelu, který si neklade primárně ambice vytvoření jevištního tvaru. Paradivadelní systémy aplikují divadelní prostředky v edukaci, terapii, při harmonizaci osobnosti atp.“

Polínek (2015, s. 35) ve své publikaci prezentuje názor, že „můžeme k paradivadelním přístupům řadit takové, jejichž cíle stojí na pomezí mezi uměním a terapií (výchovou, prevencí, seberozvojem), kdy se naplňování uměleckých cílů prolíná s rozvojem osobnosti a naplňováním psychických a mnohdy i spirituálních potřeb.“

Paradivadelní systémy obsahují postupy, které využívají divadelních a dramatických prostředků k edukačním či terapeutickým cílům. Základní výčet dle cílů. (Valenta a kol., 2012)

1. Paradivadelní systémy sledující **edukační cíle**: dramatika, výchovná dramatika, výchovné divadlo
2. Paradivadelní systémy sledující **terapeutické cíle**: dramaterapie, teatroterapie, psychodrama, sociodrama.

Polínek (2015) připojuje k výše uvedeným paradivadelním systémům terapeutické povahy dle Valenty M. (2012) ještě gestalt drama a psychogymnastiku (psychopantomima, dance drama).

2.2 Expresivní techniky

Jak je uvedeno výše, cílem paradivadelních systémů není divadelní útvar jako takový, ale je kladen důraz na aktivní účast jedince a staví hlavně na jeho prožitku, který ho následně cíleně ovlivní a sleduje edukační nebo terapeutické cíle.

Expresivní techniky využívají expresi. „*Expresi můžeme chápat jako jistou formu prožitku, kterou daný jedinec pociťuje. Jde o zvláštní typ lidské aktivity, v níž člověk spontánně a s důrazem na formu projevu vyjadřuje své vnitřní psychické stavy, dojmy, pocity, nálady a s nimi spjaté zkušenosti a poznatky. V expresivním projevu o mnohém vypovídáme (především o sobě), avšak svoji výpověď nedokážeme vždy přesně kontrolovat.*“ (Expresivní techniky, 2015[online]).

„*Expresivními postupy v psychoterapii rozumíme takové metody, při kterých je pacient vyjadřuje verbálně i neverbálně prostřednictvím specifického média (uměleckého, pohybového).*“ (Vymětal a kol. 2007, s. 259)

Podle Vymětala (2007, online) mohou být expresivní techniky rozděleny na:

1. **dramaterapii** – za použití dramatických prostředků
2. **teatroterapii** – za použití divadelních prostředků (např. příprava kulis, kostýmů, technického zázemí a veřejná realizace divadelního tvaru)
3. **psychodrama** – za použití řízené dramatické improvizace
4. **muzikoterapii** – za použití hudebních prostředků (využívání melodie, harmonie, rytmu, zvukové barvy, dynamiky, tempa, druhu taktu)
5. **biblioterapii, poetoterapii** – používá literárních prostředků
6. **arteterapie** – používá výtvarných prostředků
7. **terapie hrou**

2.3 Dramatická výchova a divadlo ve výchově

„*V edukaci rozeznáváme dva základní paradivadelní směry. Dramatická výchova (Drama in Education – DIE), jejíž základní charakteristikou je užívání divadelních principů ve výuce, a divadlo ve výchově (Theatre in Education – TIE), jež využívá k výchovně-vzdělávacím cílům určitý divadelní tvar.*“ (Polínek 2015, s. 49) Jak je uvedeno výše, paradivadelní systémy sledují dva základní cíle. Dramatickou výchovu a divadlo ve výchově řadíme mezi systémy edukační povahy.

Dramatická výchova

Divadlo ve výchově jde souběžně s pojmem dramatická výchova, a v poslední době jsou tyto dva pojmy velice diskutovanými. Například v brněnské škole JAMU se hovoří o změně jména ateliéru dramatické výchovy na ateliér divadla a výchovy, neboť toto slovní spojení připadá mnohým výstižnější pro daný obor.

Valenta (2011) uvádí ve svém pojetí dramatické výchovy několik dalších označení, a to výchovná dramatika, tvořivá dramatika, tvořivé drama, dramika (v anglické terminologii drama in education či developmental drama). *„Předmětem dramatické výchovy je činnost vycházející z obsahu dramatického umění a využívající jeho prostředků (např. improvizace, interpretace, vstupování do rolí, simulace), která směřuje k člověku a jeho obohacování, až po schopnost prožívání, sdílení a sdělování. Zjednodušeně lze říct, že dramatická výchova využívá původně dramatických prostředků k dosažení psychologických a pedagogických cílů.“* (Valenta, 2011 s. 13)

Pro srovnání Valenta (2008, s. 40) uvádí: *„dramatická (resp. divadelní) výchova je systém řízeného, aktivního uměleckého, sociálního a antropologického učení dětí či dospělých založený na využití základních principů a postupů dramatu a divadla se zřetelem na jedné straně:*

- *ke kreativně-uměleckým (divadelním a dramatickým) a*
- *k pedagogickým (výchovným či formativním) požadavkům a na druhé straně:*
- *k bio-psycho-sociálním podmínkám (individuálním i společenským možnostem dalšího rozvoje zúčastněných osobností).“*

Divadlo ve výchově

Odpovídající anglický termín je Theatre in education (TIE). Podstatou je divadelní představení hrané většinou profesionálními herci, které je zaměřeno na vzdělávací a výchovné cíle. Valenta (2005) vymezuje následující diference mezi strukturou TIE a „běžným“ divadlem:

1. Na počátku práce je buď konkrétní zakázka, kterou soubor TIE obdrží nebo si divadelníci provedou sami šetření v terénu zaměřené na problémy skupiny, pro kterou mají hrát.
2. Soubor TIE pak pracuje jako celek na tématu a obsahu hry nebo hru napíše dramaturg souboru nebo soubor adaptuje a upraví již napsanou hru.

3. Členové souboru úzce spolupracují s institucí, pro kterou je hra určena – diskutují s žáky, pedagogy či klienty o vznikajícím představení, sbírají materiál, „testují“ části hry atd.
4. Následuje vlastní představení, které je odehráno v celku, nebo je přerušováno a diváci jsou pověřováni různými úkoly.
5. Po představení následuje workshop a reflexe k tématu hry.

V návaznosti na cíl této práce bude zmíněno několik konkrétních divadelních metod, které se dají využít při práci se specifickou nebo nesourodou skupinou lidí. Těmito metodami jsou dramaterapie, divadlo utlačovaných a divadlo reminiscence.

Dramaterapie

Holczerová (2013, s. 54) definuje dramaterapii jako specifickou činnost, „*kteřá využívá dramatických postupů k vyjádření sebe samého, sebepoznání či pochopení mezilidských vztahů.*“ Aby dramaterapie naplňovala svůj účel a dané cíle, vede jí vyškolený dramaterapeut. Dramaterapie má široké využití a lze ji využít např. při řešení sociálních konfliktů, k pochopení a porozumění fungování skupiny a prožívání emocí druhých, k prolomení komunikačních bariér a motivovat ke komunikaci. Stačí si určit psychologický nebo pedagogický cíl a použít tomu odpovídající dramatický postup. Holczerová (2013)

Divadlo utlačovaných

Na principu TIE pracuje například **divadlo utlačovaných**. „*Je spjato se jménem Augusta Boala, který usiloval o přeměnu divadla v prostor se stejnými právy pro všechny. Vytvořil několik forem tohoto paradivadelního směru: **divadlo fórum** (Forum Theatre), **neviditelné divadlo** (Invisible Theatre), **divadlo představ** (Image Theatre) a **duhu tužeb** (Rainbow of Desires), pomocí nichž se snažil pracovat s nejrůznějšími sociálními problémy (s rasismem, vykořisťováním aj.). U nás je nejvíce využíváno divadla fórum.*“ (Polínek 2015, s. 50)

Divadlo-fórum vychází z předpokladu, že diváci jsou aktivními účastníky divadla a mohou do hry, která se před nimi odehrává, zasahovat. Všichni účastníci divadla mají možnost hru zastavit, kdy je předem stanoveno, z hlediska sledovaných cílů, za jakých podmínek je to možné. Účelem divadla-fórum je hledání variant řešení problému, prozkoumání společenského

problému z různých úhlů pohledu nebo jen aktivizace co největšího počtu účastníků. (J. Valenta, 2008)

Divadlo reminiscence

„Vychází z principů reminiscenční terapie, kterou je možno chápat jako metodu, která využívá vzpomínek a jejich vybavování k terapeutickým účelům. Je vhodná zvláště pro seniory, pro jedince trpící demencí či poruchami krátkodobé paměti. Divadlo reminiscence je jedním z prostředků k vybavování vzpomínek a k práci s nimi. Jedním z bazálních cílů této paradivadelní disciplíny je zvýšení kvality života seniorů, navázání transgeneračního dialogu, sebebřijetí aj.“ (Polínek 2015, s. 50)

2.4 Divadlo při integraci, inkluzi

Člověk se člověkem nerodí, člověk se člověkem stává při neustálé interakci s prostředím, ve kterém žije. Většinu času člověk tráví při střetávání se s lidmi ve svém okolí, ve své komunitě nebo společenství. Již od narození se dítě učí poznávat svět skrze smysly a pomocí prožitků získává pozitivní nebo negativní zkušenosti. Objevuje své schopnosti a nadání, vytváří si dovednosti a návyky a tím formuje svou osobnost jako celek. Divadlo se svými metodami, technikami a prožitkem je zcela ideální médium k integraci osob s handicapem. Člověk není součástí anonymního davu, ale je zde sám za sebe a může skrze prožitek bourat své předsudky vůči odlišnostem nebo posilovat svůj kladný vztah k něčemu, někomu, který je jiný.

Autorka chce ukázat na akci, která proběhla v Divadle Polárka ve dnech 20. – 23. 10. 2016 s názvem **Týden pro inkluzi v Divadle Polárka** s podtitulem: *Handicap nemá a nemusí člověka vyčleňovat ze společnosti, bránit mu v nejrůznějších aktivitách a radostech – třeba hraní divadla*. Týden pro inkluzi je celorepubliková akce, pořádaná sdružením Rytmus, o.p.s. Jejím cílem je podpořit integraci handicapovaných do většinové společnosti a překonávat informační i praktické bariéry, se kterými se osoby s postižením ve svém životě potkávají. (Inkluze, 2016, [online]).

Pro práci s lidmi s handicapem se nejlépe hodí dramaterapie. V porovnání s psychodramatem, které řeší psychická traumata, disponuje dramaterapie širším zázemím a záběrem, a proto je vhodné ji využívat u mnoha diagnóz. *„Dle Valenty (2001) tvoří největší skupinu jedinci s mentálním postižením (na rozdíl od psychodramatu, které u nich nemusí fungovat), druhou nejfrekventovanější skupinou jsou pak jedinci s neurotickými a*

psychotickými poruchami, následování mladými lidmi se specifickými vývojovými poruchami učení a chování, mládež s jinými poruchami chování a psychosociálně ohroženou, jedinci nacházející se ve výkonu trestu a gerontologickými klienty.“ (In Valenta, Michalík, Lečbých 2012, s. 133)

Marušák, Králová a Rodriguezová (2008, s. 9): „*Dramatická výchova klade do středu procesu žáka, dítě. Žák je vnímán jako subjekt procesu, jako individualita se svými potřebami, zájmy, znalostmi, dovednostmi, postoji a hodnotami.*“ Není takovéto pojetí myšlenkou celé integrace? Proč tedy nevyužít dramatické výchovy, a pomocí příběhu a společné práce pracovat na divadelním tvaru?

Paradivadelní systémy mají přesně to, co se hodí pro využití divadelních technik vhodných pro integraci osob s postižením do intaktní populace. Široká škála prostředků, důraz na prožitek, využívání verbální i neverbální komunikace, to vše činí z dramaterapie i jiných technik vhodný nástroj pro sociální integraci využitelný ve všech oblastech a to:

- **v oblasti školské integrace** – využití dramatické výchovy k zařazování osob s postižením do běžných tříd,
- **v oblasti pracovní integrace** – začlenění osob s postižením do pracovního procesu,
- **v oblasti společenské integrace** - podpora osob s postižením nebo sociálním znevýhodněním, aby se zařadily do běžného života a vytvořením bezbariérového prostředí posilovat jejich samostatnost a sebevědomí.

Základním výrazovým prostředkem dramatické výchovy je fyzické (tělesné) jednání. Marušák (2008) hovoří o principu psychosomatické jednoty - jednota vnitřního světa s tělem. Vyjdeme-li z těchto poznatků, je divadlo ideálním integračním prvkem, neboť při divadle mohou být formou rolí, či situací smazány rozdíly obou skupin.

2.5 Metody a techniky dramatické výchovy

Metodám a technikám dramatické výchovy se věnoval ve své publikaci Josef Valenta, který pod pojmem metoda vidí systém celé dramatické výchovy. Metoda je někdy označována za stavební kámen celé práce. Výběr správné metody je nejdůležitějším faktorem ve výchovně vzdělávacím procesu.

Základní členění metod dle Valenty (2008), které jsou založené na principu hraní rolí, bez kterých by dramatická výchova nešla uskutečnit. Jedná se o postup, při němž se člověk svou vlastní osobou stává někým nebo něčím jiným.

1. Metoda (ú)plné hry

2. Metody pantomimicko - pohybové
3. Metody verbálně - zvukové
4. Metody graficko - písemné
5. Metody materiálově – věcné

Výše uvedené dělení metod dramatické výchovy lze sjednotit do dvou kategorií:

1. Metody, které se zakládají na principu hraní rolí
 - a. úplné zobrazení hrou v roli
 - b. fragmentární zobrazení hrou v roli
2. Metody, které doplňují hru v roli

Valenta (2008) uvádí tři typy hry v roli, které vytváří obecný základ metod dramatické výchovy:

- a) **Simulace** - hráč hraje sám sebe v nějaké životní situaci
- b) **Alterace** - hráč reaguje na situaci v chování za danou postavu
- c) **Charakterizace** - hráč přijal celkový charakter postavy, nejde pouze o vnější vzhled postavy ale i o její vnitřní motivace, sny a přání. Hledá se jakýsi vnitřní život postavy

Další metodou, která se často využívá, je metoda improvizace. Improvizací by se dalo nazvat volné, bezmyšlenkovité jednání. Je to jednání v přítomnosti tedy tady a teď.

Dle Machkové (2007) dělíme improvizaci na tři roviny:

- **Improvizace v pravém slova smyslu** - hráči fungují bez přípravy, princip „tady a teď“
- **Hra spatra** - improvizace probíhá na základě předcházející domluvy
- **Nazkoušená (vypilovaná) improvizace** - není rychlou akcí, ale je výsledkem dlouhodobého procesu avšak vypracovaná v improvizovaném jednání, které hráči postupně dotváří.

Machková (2007) ještě uvádí čtyři základní úrovně tvořivosti, na základě kterých se pracuje s tvořivým potenciálem dětí.

1. **expresivní kreativita** – projevuje se při běžných činnostech u dětí i dospělých,
2. **invenční kreativita** - schopnost ze známých věcí vytvářet nové (např. vznik divadelního představení),
3. **tvořivost inovační** - dochází k hlubokému porozumění tématice,
4. **kreativita emergetivní** - nejvyšší stupeň tvořivosti.

V dramatické výchově pracujeme většinou na prvních dvou úrovních. „*Tvořivost dává dětem nahlédnout za stereotypy i pod povrch věcí, podmiňuje je k hledání a objevování nečekaného, hledání nových souvislostí, významů a postupů.*“ (Marušák 2008, s. 11)

Tvorba divadelního představení ve skupině herců se specifickými potřebami

Divadelní představení bývá vrcholným výsledkem divadelní práce a zkoušení. V čem je rozdílná a v čem naopak stejná práce s intaktními herci a herci s nějakým druhem postižení?

Mikeš, Novák (2013): říkají, že „*Abychom se mohli přijmout, potřebujeme druhého, který nás přijímá teď a tady.*“ (s. 41) Blízký kontakt s divákem a vzájemné sdílení je pro herce s mentálním postižením velice podstatné. Velice důležité je jak samotný akt divadla i prožívání aktérů. „*Podstatou práce a výzkumu ve specifické skupině by měla být taktéž pomoc umožnit nasměrování lidí k seberealizaci, k možnosti být sám sebou a být celistvý.*“ (s. 43) Integrační divadlo je v posledních několika letech stále častějším jevem a to nikoliv pouze v České republice. Například v zahraničí má již tento fenomén dlouholetou tradici a to především v Anglii, Francii či Holandsku. Je však rozdílné hovořit o terapii divadlem a samotným integračním divadlem, které je zaměřeno i na výslednou práci. „*Člověk s postižením hraje vždy sám sebe nebo svůj idol, a právě jako člověk, jenž si hraje, může z dění na jevišti vystoupit. Ví o své existenci.*“ (s. 44)

Dle autorů jsou základními principy pro vznik představení či pro samotnou práci ve specifické skupině: touha, víra, vytrvalost, upřímnost.

Práce při zkoušení ve specifické skupině osob má své výhody i úskalí. Velkou pomocí při zkoušení jsou intaktní jedinci, kteří pomáhají držet strukturu a temporytmus. „*Společným jmenovatelem všech divadelních pokusů a aktivit je objevování témat, která nás propojují a rezonují s každým ve skupině.*“ (s. 45) Snažíme se tedy hercům popsat podstatu dané situace. K tomu mohou sloužit příklady z podobných situací.

„*Lidé s mentálním postižením jsou lehce unavitelní a nemají většinou schopnost se déle soustředit.*“ (s. 45) Vždy záleží na druhu zvolené práce. „*Časté u herců s mentálním postižením je také strach ze selhání, tréma, bojí se, že něco pokazí.*“ (s. 46) Tyto pocity se však objevují ve stejné míře i u dětských herců bez postižení.

Spontánnost je nejvýraznější, když se do daných úkolů dostává hra. Na hercích je pak vidět uvolnění a také, že jejich jednání má v dané situaci smysl.

Divadelní výrazy objevující se v textu

Na závěr kapitoly, uvedeme přehled základních pojmů, souvisejících s divadlem a pokusíme se o jejich stručnou charakterizaci.

- **Hlediště** - prostor, z něhož diváci mají možnost shlédnout představení
- **Jeviště** – prostor, na kterém probíhá představení
- **Divák/ci** - osoba či skupina osob, pro které je představení hráno
- **Rekvizita** - předmět, který dokresluje část děje nebo konkrétní postavu.
- **Vhled do hlavy postavy** - vhléd do hlavy postavy je technika, která je využívána v představení. Jde o dění, které divák vidí a je mu předkládáno jako stoprocentní pravda v ději. Technikou vhléd do hlavy však má možnost divák vidět realitu toho co například daná postava dělala předešlý den večer. Popřípadě co si skutečně myslí.
- **Scénář** - psané literární dílo určené k dalšímu zpracování
- **Klienti** - klienty jsou v této práci nazváni studenti centra Kociánka, kteří navštěvují dramatickou dílnu
- **Studenti** - studenti jsou v této práci nazváni žáci Střední školy uměleckomanažerské v Brně

EMPIRICKÁ ČÁST

3 Využití divadelních prostředků při realizaci workshopů zaměřených na integraci osob Centra Kociánka a studentů střední školy uměleckomanažerské v Brně

Empirická část této práce navazuje na teoretickou část a prezentuje výsledky kvalitativního šetření v rámci dvou cílových skupin středoškoláků. Praktická část je rozdělena do několika kapitol a podkapitol, které slouží k lepší orientaci v textu. V těchto částech se čtenář má možnost dočíst o tom, co je třeba k uspořádání divadelního workshopu, proč právě integrace pomocí divadla, dále nápady jak pracovat pomocí divadla a jaké jsou možnosti práce u dvou zdánlivě rozdílných skupin středoškoláků.

V dalších částech jsou pak detailně rozpracovány jednotlivé workshopy a popsány představy toho co účastníci od projektu čekají dále pak popis práce i to kam se celý projekt posunul. Následně má čtenář možnost zjistit výsledky práce a její plusy a minusy, což by mu mělo pomoci k utvoření jasnější představy a vlastního názoru na alternativní možnosti integrace.

V závěru práce je finální hodnocení celého projektu všemi jeho účastníky a také lektory. Díky hodnocení všech v projektu zainteresovaných má čtenář možnost získat celistvou představu o tomto jedinečném projektu. Projektem je v práci nazýván soubor všech setkání.

Pro tento výzkum byly použity metody: hlavní metodou bylo pozorování, po kterém následovaly rozhovory s účastníky, a to formou hromadného, skupinového a individuálního rozhovoru. Závěr projektu byl doplněn krátkým nestandardizovaným dotazníkem.

3.1 Hlavní cíl a dílčí cíle empirické části práce

Hlavním cílem této diplomové práce s názvem Využití divadelních prostředků při realizaci workshopů zaměřených na integraci osob centra Kociánka a studentů Střední školy uměleckomanažerské v Brně je zjistit, zda je možno dojít k integraci osob s mentálním postižením mezi studenty běžné střední školy pomocí divadelních workshopů. Na základě výše uvedeného cíle je stanoveno několik dílčích cílů.

Dílčí cíle empirické části práce:

- Zjistit, zda integrace u vybraných dvou cílových skupin nebude probíhat nucenou formou. Pod nucenou formou si čtenář může představit, že studenti budou do projektu tlačeni, i když bude zřejmá nechuť či odpor.
- Zjistit, zda je možné vytvořit veřejné divadelní představení v rámci propojení těchto dvou skupin.
- Zjistit, názory středoškoláků na osoby s nějakým druhem postižení na začátku a na konci projektu.
- Zjistit zda dojde k navázání hlubších citových kontaktů (ve smyslu přátelství i po ukončení projektu)

3.2 Výběr zařízení do projektu

Čtenář této práce si možná pokládá otázku, proč byla zvolena právě tato dvě zařízení, a to Centrum Kociánka a Střední škola uměleckomanažerská? Důvodů výběru je více. Cílem bylo najít zařízení, kde by probíhal divadelní kroužek pro lidi s nějakým druhem postižení a **Centrum Kociánka** je jedním z největších středisek pro lidi s tělesným či mentálním postižením v Brně. Dále zde autorka této práce měl již možnost pracovat na bakalářské práci týkající se zavádění rituálů do hodin dramatické výchovy u vybraných klientů a následné pozorování změn při jejich práci. Bylo tedy zajímavé navázat spolupráci znovu a ve větším měřítku.

Střední škola uměleckomanažerská se jevila vhodná právě z důvodu znalosti divadelní práce (žáci mají jeden krát týdně dramatickou výchovu) a také z důvodu známosti zdejších pedagogů, kteří byli ochotni na projektu spolupracovat a dále participovat. Dále se v této části čtenář dozví něco o obou vybraných zařízeních a o výběru studentů do projektu.

Centrum Kociánka

Centrum Kociánka je brněnským zařízením, které najdete na adrese Kociánka 93/2. Kociánka se nachází v části Brna zvaném Královo Pole a ředitelem celého zařízení je magistr Tomáš Komárek. Kociánka se skládá z několika budov, které jsou značeny písmeny abecedy. V textu se dále budeme věnovat především budově DEF, ve kterých se nachází dramatický

kroužek pro děti a studenty. Součástí areálu je i park, ve kterém se budovy nacházejí. V prostorách je dále centrum, kde probíhá hipoterapie, tedy terapie za pomoci speciálně vycvičených koní. Klienti Kociánky mají možnost tyto prostory navštěvovat. Vedle koní jsou zde k vidění i ovce, králíci či prasata. Pro klienty Kociánky jsou tři možnosti spolupráce či využití této sociální služby. Možnost využití péče v zařízení je buď denní, týdenní či celoroční. Denní znamená, že klienti do zařízení dochází každý den, za doprovodu rodičů popřípadě sami avšak po škole či po rehabilitaci zase odcházejí domů. Týdenní služba znamená, že klienti jsou v zařízení celý týden a domů jezdí na víkendy. Celoroční službu využívá klient celoročně.

*„Centrum Kociánka je státní příspěvková organizace, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky“.*¹

Klienti Kociánky jsou děti, mládež a dospělí. V každé budově je poskytován klientům nějaký druh sociální služby. Centrum Kociánka se zaměřuje na lidi s mentálním či tělesným postižením a klientům s PAS.

*„Kociánka se soustřeďuje na vzdělávání, socializaci a výchovu. Připravuje klienty na budoucí povolání. Vše je realizováno pomocí mnoha organizací a systému speciálních škol, brněnskými základními školami, středními a vysokými školami. Klienti se mohou vzdělávat přímo v centru Kociánky, ke kterému je přiřazena mateřská škola, základní škola i střední škola. Pro klienty, kteří již nejsou školou povinni, je zde připravena možnost přípravy na povolání a na život.“*²

Poskytované služby na Kociánce jsou zaměřeny především na:

- rozvoj klientů a jejich fungování v sociálních situacích
- pomoc při integraci a začlenění ve společnosti
- rozvoj estetických citů klientů
- individuální přístup ke každému jedinci

Služby Kociánky

Centrum Kociánka poskytuje řadu služeb, které mohou klienti využívat.³

- Domovy pro osoby se zdravotním postižením

¹ Domovy pro osoby se zdravotním postižením [online] [cit 18. 02. 2018] Dostupné na [www](http://www.centrumkocianka.cz/nase-sluzby/pracoviste-brno/domovy-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim):

² Domovy pro osoby se zdravotním postižením [online] [cit 18. 02. 2018] Dostupné na [www](http://www.centrumkocianka.cz/nase-sluzby/pracoviste-brno/domovy-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim):

³ Domovy pro osoby se zdravotním postižením [online] [cit 18. 02. 2018] Dostupné na [www](http://www.centrumkocianka.cz/nase-sluzby/pracoviste-brno/domovy-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim/):

- Denní stacionář
- Týdenní stacionář
- Odlehčovací služba
- Sociálně terapeutické dílny
- Chráněné bydlení
- Osobní asistence
- Zdravotní služby

Dramatický kroužek a jeho účastníci

Do dramatického kroužku na Kociánce se mohou přihlásit klienti centra Kociánka, a to jak klienti navštěvující Kociánku formou ambulantní (tedy do zařízení denně dojíždějí), či formou pobytovou.

Kroužek se otevírá každý rok, kdy na začátku probíhá nábor dětí a studentů. Klienti mohou přijít jak sami tak se svými klíčovými pracovníky (klíčový pracovník je osoba zodpovědná za dítě v zařízení), či s rodiči a nahlásit své časové možnosti. Specifické je, že kroužek neprobíhá ve fixní termín, který by byl klientům sdělen, ale uzpůsobuje se časovým možnostem rehabilitací a školy klientů. Sestavování rozvrhu je tedy značně složitý proces, protože se snaží vyjít vstříc všem účastníkům. Po sesbírání všech časových možností účastníků se sestavují skupiny dětí, které spolu mohou být ve skupině, popřípadě klientů, kteří mají zájem o stejný kroužek.

Kroužky v rámci dramatického oboru na Kociánce jsou rozděleny na několik odvětví a to:

- **Hudební** - zaměřen na rytmus a práci s hlasem. Vhodný i pro klienty, kteří mají například spazmy končetin.
- **Taneční** - tento kroužek je zaměřen na práci s tělem, hudbou a rytmem. Kroužek navštěvují i vozíčkáři, není zde žádná překážka. Je vhodný pro ty co milují hudbu a pohyb.
- **Literární** - tvůrčí psaní. Kroužek zaměřen na hru se slovy, práci s hlasem a mluvou, na knihy a autory, na vymýšlení příběhů.
- **Divadelní** – zaměření na práci s hlasem, rozvoj pohybových i řečových dovedností, práce ve skupině a tvorba divadelního představení, popřípadě schopnost improvizace v dané situaci.
- **Individuální** – kroužky zaměřené na klienty, kteří si vyžadují individuální přístup a tento způsob práce je pro ně přínosnější než práce se skupinkou. I v těchto lekcích se snažíme

zaměřit na to, co klienty baví popřípadě zdokonalit je v hudebních či jiných činnostech. Hravou formou tak pracujeme na seberozvoji osob.

Střední škola uměleckomanažerská v Brně a její žáci

Střední škola uměleckomanažerská je soukromá střední škola se sídlem Tábořská 185 v Brně v Židenicích. Zaměřuje se na výuku žáků ve dvou profilacích. První profilací je ekonomika podnikání a druhou je multimediální tvorba. Žáci jsou posléze vzděláváni v ateliérech.

Možnosti ateliérů jsou:

- hudební
- výtvarný
- dramatický
- multimediální.

Workshopu dále popsaného se zúčastnili studenti oboru ekonomika podnikání se zaměřením na divadlo - tedy na dramatický ateliér.

Studenti mají jednou týdně blok cca 6 vyučovacích hodin, věnovaný divadelní práci, ve kterém se soustředí na:

- **osobnostní rozvoj** – různé techniky sloužící k lepší interakci s ostatními i nácviku situací, trénink mozku atd.
- **hlasové techniky** – práce s hlasem a jeho správné využívání. Práce při mluvě na velký i malý prostor. Mluva před divákem, správnost výslovnosti.
- **divadelní projekty** – projekty v rámci soutěží či přehlídek, na kterých mají studenti možnost se podílet.
- **tvorbu představení** – výsledná každoroční ukázka práce studentů.

Dále pak mají studenti možnost si vyzkoušet práci s divadelní technikou, jako jsou světla, hudební ozvučení, střihání filmů a podobně. Vedoucími těchto dílen a celkově divadelního oboru jsou MgA. Vítězslav Větrovec a MgA. Monika Okurková. Studenti po této škole mají dobrý základ na pokračování ve školách s uměleckým zaměřením. Závěrečným výstupem ze školy, je kromě klasické maturitní zkoušky prezentace a organizace projektu či festivalu. Tento projekt odevzdává každý student. V rámci projektu si sežene sponzory, zorganizuje celý časový harmonogram programu a vše, co je k průběhu nutné.

Dalším důvodem pro výběr těchto žáků, byla jejich prvotní neznalost a předešlá nekontaktnost s lidmi s nějakým druhem postižení. Pouze 3 žáci ze třídy měli předešlou zkušenost s lidmi s postižením. Tyto informace byly zjištěny z prvotního rozhovoru se žáky před projektem.

Za metodu je v této práci brána cesta, kterou ujdeme k dosažení nějakého cíle. Typem metody jsou pak jednotlivé techniky, které byly při divadelní práci využívány. Divadelní techniky jsou pak popsány i vysvětleny v textu níže.

3.3 Metody využité při práci

Pro naplnění výzkumných cílů bylo využito následujících metod:

- **Rozhovor** – pro tuto práci byl zvolen nestandardizovaný rozhovor jako nejvhodnější formu rozhovoru, který umožňoval doptávat se, případně měnit či přidávat otázky v průběhu rozhovoru. U lidí například s mentálním postižením tuto formu můžeme označit jako vhodnou, je vhodné se doptávat a tím dávat prostor k lepšímu pochopení otázek. Rozhovor byl využit u všech zúčastněných skupin. Tedy u žáků intaktních, kde byl ponechán velký prostor pro jejich vlastní názor, který byl nadále pouze rozveden doplňujícími otázkami, jako: Proč si myslíš právě tohle? Vidíš nějakou změnu? Řekni nám o tom více. U žáků z Centra Kociánka tomu bylo podobně, a některé otázky musely být více specifikovány či objasněny. Rozhovory probíhaly po každém workshopu. Nejprve byl společný rozhovor, kde byly přítomni všichni účastníci projektu a následně ještě byl rozhovor obou skupin rozděleně, aby byl prostor zjistit i názory, které by se z nějakého důvodu při společném rozhovoru nevyřkly.
- **Pozorování** – otevřené a zúčastněné výzkumník se nevyděloval ze skupin, byl přímo zúčastněn projektu skupinové pozorování sledováním mezilidských vztahů a kontaktů, které mezi studenty nastávají. Výzkumník byl zúčastněn celého procesu, probíhalo tedy participační pozorování – tzn. pozorování bez předešlé struktury pozorovaných jevů, které se nezaznamenávaly do předem připravených kategorií, ale zapisoval se průběh dle toho, jak v danou chvíli probíhal. Pozorování probíhalo po předešlém plánu, kdy předmětem pozorování byli tedy žáci dvou zmíněných škol a jejich názory a sledování proměny názorů a integrace těchto dvou zmíněných skupin. Jev byl sledován od samého

počátku. S předešlým zjištěním názorů a zkušeností obou skupin. Při pozorování nebyly předem dány žádné kategorie záznamu. Záznam byl prováděn písemně s občasnými videonahrávkami.

- **Dotazník** – dotazník je jednou z možností sběru informací ve výzkumu. Dotazník byl anonymní a jeho výsledky jsou zveřejněny v další části práce. Dotazník je nestandardizovaný vlastní konstrukce, jehož položky byly sestaveny na míru k tomuto výzkumu. Je k nahlédnutí v přílohách diplomové práce. Dotazník byl sestaven pro studenty Střední školy uměleckomanažerské k zjištění jejich názoru o projektu a o lidech s nějakým druhem postižení a zda došlo k proměně názorů po ukončení projektu.

- **Typy výzkumu**

Explorativní výzkum byl zvolen v počáteční fázi projektu, k zjištění předběžné situace využili se primární data od vyučujících ze školy uměleckomanažerské a následně sekundární data od žáků z této školy. Dále byl prováděn deskriptivní výzkum, který popisoval vybrané skupiny a celou výchozí situaci a následně popisoval jevy a celkový proces, který se stal.

4 Popis projektu

Tato část je zaměřena na přiblížení a prohloubení představy čtenáře o tom, co je třeba zajistit k průběhu divadelního workshopu. Na co se zaměřit a čemu se právě naopak při práci vyhnout. Je zde popsán postup, dle kterého se po jednotlivých krocích postupovalo a co se ukázalo jako obtížné či snadné.

4.1 Seznámení vedení zařízení Kociánka a vedení Střední školy uměleckomanažerské s nápadem na integrační projekt

První velice podstatnou věcí k tvorbě byl souhlas všech stran a organizací. V našem případě tedy souhlas Centra Kociánka a souhlas vedení Střední školy uměleckomanažerské. Bylo nutné tedy sepsat průvodní list akce a stanovit koordinátora celého projektu. V případě tohoto projektu byl koordinátorem zvolen pan Mgr. Zdeněk Vydržel. Je jedním z vedoucích divadelního kroužku Centra Kociánka. K tvorbě divadelního workshopu byla také třeba dávka odhodlání všech vedoucích projektu a v neposlední řadě výběr a posléze souhlas všech účastníků. Formuláře souhlasů čtenář najde v příloze.

Průvodní znění projektu znělo takto:

Cyklus několika divadelních workshopů

Workshop proběhne 27. 3. 2017 (08:00 – 16:00) v budově DEF pod lektorským vedením pedagogů dramatické dílny a pedagogů SŠUM MgA. Vítězslava Větrovce a MgA. Moniky Okurkové. Účastníky budou studenti SŠUM (Střední škola uměleckomanažerská s.r.o.) a klienti Centrum Kociánka. Cílem setkání je integrace těchto dvou cílových skupin, dále podpořit spolupráci a komunikaci mezi účastníky. Ti si během celodenního setkání společně vyzkouší principy divadelní tvorby (tvůrčí psaní, rytmicky – hudební aktivity, práci s předmětem, improvizace, atd.)

Tento workshop je pilotním dílem tohoto projektu, při zdařilém průběhu bychom rádi s uvedenou střední školou navázali další – intenzivnější spolupráci, jejichž výsledky by účastníci prezentovali v rámci festivalu Dobrý den Kociánko.

4.2 Příprava projektu, výběr žáků do projektu

Na projektu se podílelo celkově 5 vedoucích. Tři zaměstnanci Centra Kociánka a dva zaměstnanci Střední školy uměleckomanažerské. Většina vedoucích projektu pracuje pomocí divadelních prvků, vede dramatické kroužky či se jinak věnuje divadelní tvorbě. Za Centrum Kociánka tento projekt zajišťoval pan Mgr. Zdeněk Vydržel, dále se podílela BcA. Marie Brabencová a Bc. Sára Kubecová.

Ze Střední školy uměleckomanažerské MgA. Vítězslav Větrovec a MgA. Monika Okurková.

Výběr žáků do projektu

Ze Střední školy uměleckomanažerské byl nechán výběr na vedení lektorů, kteří na škole pracují se skupinami dětí v rámci dramatických dílen, které mají s každou třídou jednou týdně celý den. Jako nejvhodnější třídu vybrali MU1A- Manažéri umění, první ročník třída A. Za SŠUM – 1. Ročník - 16 studentů, Střední škola uměleckomanažerská s.r.o.⁴

Po výběru této třídy nastal krátký před-pilotní rozhovor s žáky, k zjištění jejich stanoviska a jejich předešlé zkušenosti. Rozhovor probíhal v kmenové třídě školy a byly na něj vyhrazeny dvě hodiny z bloku dramatické výchovy. Výzkumnice si kladl za cíl zjistit stanovisko a postoje k budoucímu projektu a předešlou zkušenost s lidmi s nějakým druhem postižení

Ukázalo se, že třída do projektu chce vstoupit dobrovolně, neví však příliš, co od projektu čekat. Pouze tři žáci měli předešlou zkušenost s lidmi s nějakým druhem postižení. Výsledky rozhovoru jsou uvedeny níže.

Za Kociánku bylo vybráno 12 studentů. Výběr byl ponechán na lektorech dramatické dílny, kteří s klienty tráví hodně času a mají tedy přehled, jak kteří klienti pracují a znají jejich silné i slabší stránky. Byli vybráni studenti s různými typy postižení. Celkově se projektu účastnily dvě dívky které jsou po mozkové příhodě upoutány na vozík, tři klienti s lehkou mentální retardací, zbytek klientů bylo s nějakým druhem tělesného postižení. Studenti: - Natálie, Michal, Monika, Pavel, Lucie, Tomáš, Nikola, Kristýna, Karolína, Simona, Silvie, Melánie. Rozhovor proběhl v rámci hodin dramatické výchovy v Centru Kociánka. Všichni účastníci do projektu vstupují dobrovolně.

Zajištění projektu:

⁴ Střední škola uměleckomanažerská s.r.o. [online] [cit. 02. 01. 0218] Dostupné na [www: http://ssum.cz/](http://ssum.cz/)

- **Lidé** - Jedná se o vedení a celý team nutný pro realizaci projektu. Při tvorbě tohoto projektu bylo v teamu celkově pět osob. Autorka práce se domnívá, že vzhledem k tomu že každý vedoucí měl v oblasti divadla a práce s cílovou skupinou zkušenosti, byl tento počet lektorů odpovídající 28 studentům. Je vhodné ještě zmínit, že žáci byli ochotni pomáhat si navzájem, nebylo tedy nutné dalších asistentů, kteří by pomáhali například účastníkům na vozíku s přesuny a podobně.
- **Čas** – Příprava a realizace projektu, trvala celkově 5 měsíců. Počítáno od prvního nápadu zrealizovat tento nevšední projekt.
- **Prostory** – Jako vhodné vedoucí zvolili prostory venkovního hřiště a velké zatravněné plochy v prostorách Kociánky. Tyto plochy umožňují dostatek volnosti pro pohyb 28 uchazečů. Předpokládalo se, že pokud bude počasí vyhovující pro tvorbu venkovní, bude vhodné trávit čas na čerstvém vzduchu. V případě nevhodného počasí také byly zajištěny vnitřní prostory kinosálu a učebny dramatické výchovy. Dále pak byla zajištěna místnost, která měla sloužit jako zázemí a žáci budou mít možnost si v ní bezpečně uložit osobní věci.
- **Materiál** – Pro projekt byly využity tyto pomůcky a materiál: papíry, psací potřeby, izolepy. Hudební část: Orfovy nástroje, bubny, kytara. Pohybová část: Hudba, PC s reproduktory.

Projekt byl plánován jako čtyři setkání dvou cílových skupin, které by trvaly celkově 32 hodin, kdy pomocí divadla dojde k navázání kontaktu a vzájemné spolupráci. Cílem těchto střetnutí bylo udělat studentům SŠUM představu o lidech s nějakým druhem postižení a pomocí divadla integrovat tyto dvě skupiny. První workshop byl plánován jako úvodní, při kterém se zjistí, jak a zda jsou skupiny schopny spolupracovat a zda bude možné navázat dalšími workshopy, při kterých by se pomocí divadla účastníci více poznali. Jednotlivé workshopy jsou zapsány v páté kapitole práce.

4.3 Rozhovory s účastníky před zahájením projektu

Prvotní názory studentů střední školy

Rozhovor se třídou před projektem:

Rozhovor probíhal v prostorách učebny dramatické výchovy na Střední škole uměleckomanažerské. V první řadě byl žákům představen budoucí nástin projektu a také kdo se bude projektu účastnit z vedení. Představení autora této práce jako jednoho z lektorů projektu

a také seznámení s činnostmi Centra Kociánka. Posléze probíhal rozhovor se studenty. Celkově autor této práce ve škole strávil dvě hodiny času. Studenti se s lidmi s nějakým druhem postižení v době před našimi setkáními příliš neselekali. Pouze 3 žáci měli možnost v rámci základní školy navštívit nějaké zařízení. Zbytek žáků nemělo předchozí zkušenost. Pocity žáků ze začátku a jejich přístup k lidem s nějakým druhem postižení byl neutrální (bylo jim to víceméně jedno), u děvčat převažoval přístup hostilní (je to hrozný, co se jim stalo, musíme jim nějak pomoci).

Nejčastější názory na možnost realizace divadelního workshopu:

„Ano, šel bych do toho.“

„Ráda bych je poznala a pomohla jim.“

„Nevím no... je mi to asi jedno, za zkoušku nic nedám.“

„Jo, chci to zkusit.“

„Nedovedu si to představit, a tak zkusit se má všechno.“

„Třeba to bude fajn, nevím.“

Prvotní názory klientů Kociánky

„A co to bude za děti?“

„Budu nervózní.“

„Snad na nás budou hodní.“

„Do projektu bych se zapojila.“

„Jestli budu mít čas, můžu.“

5 Popis workshopů

V rámci projektu proběhly celkem 4 setkání žáků Střední školy uměleckomanažerské a žáků střední školy Centra Kociánka, kteří navštěvují v rámci volnočasové aktivity divadelní kroužek. Setkání proběhla vždy v pondělí v rozsahu 3 měsíců s celkovým počtem 36 hodin. Vyvrcholení celého projektu bylo uskutečněno dvěma veřejnými představeními. První představení proběhlo dne 25. 5. 2017 v rámci festivalu Dobrý den Kociánko, který slouží k setkání veřejnosti s lidmi žijícími v centru, k prezentaci jejich činností a schopností. Druhé představení proběhlo 29. 5 2017 v rámci festivalu Sítka.

5.1 Workshop 1. zaměřený na seznámení obou cílových skupin

První workshop se odehrál v pondělí dne 27. 3. 2017.

Původní plán workshopů v bodech:

09:00	příchod, „prohlídka areálu“, seznámení s programem
10:15 – 11: 00	seznámení a rozdělení do čtyř skupin
11:00 – 11:45	první blok – tvůrčí psaní
11:45 – 12:15	oběd
12:15 – 13:15	druhý blok - rytmicko – hudební
13:15 – 14:15	třetí blok - partnerina (divadelní – pohybová)
14:15 – 15:15	čtvrtý blok – loutková – (práce s předmětem)
15:15 – 15:45	reflexe
16:00	konec

Využité prostory:

kinosál, učebny, dramatický kroužek učebna.

Průběh workshopu:

Příchod a první setkání všech účastníků proběhl u vchodu do celého areálu Centra Kociánka tedy v prostorách před vrátnicí. Klienti Centra Kociánka byli jako průvodci pro žáky Střední školy uměleckomanažerské. Zprvu byl vidět velký ostych v obou skupinách. Obě skupiny se pohybovaly spíše separovaně. Mluvili převážně klienti Centra Kociánka a snažili se

tak vtáhnout středoškoláky. Po prohlídce areálu následovaly hry na seznámení a rozdělení do skupin. Skupiny se vytvořily samovolně, kdy v každé byli čtyři studenti a dva klienti.

Celkově byl tento blok věnován především seznámení účastníků a budování vztahů. Samotné divadelní práci se poté věnovalo více v dalších blocích. Skupiny studentů a klientů byly namíchané a postupně procházely čtyřmi stanovišti. Divadelním, které vedly (Monika Okurková a Marie Bravencová), hudebním (Zdeněk Vydržel), literárním (Vítězslav Větrovec) a pohybovým (Sára Kubecová). Na každém stanovišti se skupiny zdržely asi hodinu.

Mládež ve skupinkách musela vždy spolupracovat na jednotlivých cvičeních či úkolech, které jim lektori předkládali. Cílem bylo propojit obě skupiny, seznámit se, poznat specifika toho druhého a umět jim vyjít vstříc – a to u obou zahrnutých skupin.

Popis jednotlivých stanovišť

- **Divadelní stanoviště:** Pohyb a zaplňování prostoru a sledování co v prostoru je. Najít si každý 5 předmětů. Z předmětů výroba loutky. Následná krátká scénka s loutkami.
- **Hudební:** Práce s rytmem, cvičení na rozezpívání se a výběr hudebních nástrojů- každý si může zvolit sám, na co by chtěl hrát. Hledání společné hudby a společných hudebních idolů, či skupin. Prezentace různých hudebních žánrů, pomocí pc- prezentace a poslech jednotlivých stylů či oblíbených písní.
- **Literární:** Povídání o tom co obě skupiny například čtou, co sledují za filmy, co je baví. Do skupiny rozdán papír. Úkolem vymyslet pět slov. Z nich vytvořit krátký příběh.
- **Pohybové:** Na pomyslném teploměru zjistit, jak jsou na tom všichni účastníci s energií. Neverbalizovat, pouze ukázat. Sa-mu-raj- hra se zvukem a prvkem pohybu. Natírání místnosti - rozpohybování účastníků. Každý si představí svou oblíbenou barvu. Úkolem je natřít touto barvou co největší část místnosti. Začínáme z drobného pohybu, kdy štětec je pouze konečkem prstu, posléze dlaň a celá ruka. Postupně se dá malovat celým tělem. Zrcadlení - Ve dvojicích po navázání očního kontaktu, jeden člověk zrcadlí druhého. V podkresu může hrát hudba. Postupně se ve dvojici střídá vedení pohybu, ovšem aniž by se mezi sebou účastníci domlouvali. Pantomima- Nonverbální technika. Předvedení zaměstnání či své oblíbené činnosti pomocí pantomimy. Ostatní hádají, o jakou činnost jde.

Závěrečné hodnocení:

Hodnocení probíhalo na stejném místě jako hry na seznámení na začátku. Hodnocení bylo společné, kdy se každý mohl k programu vyjádřit. V této části je napsáno doslovné hodnocení reflexe:

Studentka Veronika ze Střední školy uměleckomanažerské: *„Dnešek jsem si užila, překvapilo mě, že nejsme odlišní. Děcka toho i přes to, že jsou třeba na vozíčku, zvládnou úplně hrozně moc.“*

Studenta Karolína a účastnice workshopu za Centrum Kociánka: *„Moc jsem se bavila a jsem ráda, že mám nové kamarády. Chci, aby zase přišli.“*

5.2 Workshop 2. zaměřen na divadelní prvky

Druhý workshop proběhl v pondělí dne 10. 4. 2017.

Plán workshopů v bodech:

10:00	příchod, seznámení s programem
10:15 – 11: 00	hry na stmelení skupiny
11:00 – 11:45	první blok – co nás spojuje?
11:45 – 12:15	oběd
12:15 – 13:15	druhý blok – práce s dechem
13:15 – 14:15	třetí blok – divadelní základy
14:15 – 15:15	čtvrtý blok – cíl setkávání?
15:15 – 15:45	reflexe
16:00	konec

Využité prostory:

kinosál, venkovní hřiště, prostory učebny dramatického kroužku

Průběh workshopu:

Rozdílné prvky avšak společný cíl, takto by se dal nazvat druhý blok. Z úvodu setkání bylo opět nutné prolomit ostych. Vedoucí pracovali pomocí her na stmelení kolektivu, například hra kdy do středu kruhu udělají krok ti, kteří dnes snídali, popřípadě si místa vymění. Otázky na sebe mohli klást i studenti navzájem. Kladení otázek se ujali převážně klienti centra Kociánka a následně se jim hra tak zalíbila, že nechtěli přestat.

Dále se pak pracovalo s jednotlivými skupinami na společných tématech. Jako hudba, kterou poslouchají, koníčky či předměty ve škole ke kterým mají kladný či záporný vztah.

Následně se ve skupinách pracovalo na práci s dechem a technikami správného dýchání do břicha a bránice, přičemž nádech má být prováděn nosem do břicha a plic a následně vydechnout ústy. Studenti se snažili pracovat s tónem a silou hlasu. Práce s hlasem je při divadle velice důležitá. Také se prakticky ukazovaly rozdíly v mluvě, co vše se dá s hlasem dělat. Výdechový proud na S a vydržet vydechovat co nejdéle. Poté byly všem účastníkům rozdány bublifuky a měli si zkusit trénovat výdechový proud. Po obědě následovalo cvičení, kdy se měli studenti a klienti rozdělit do dvojic, kdy jeden z dvojice představoval loutku a druhý ji mohl jako loutkář - sochař modelovat k obrazu svému. Mohl však modelovat pouze dechem. Loutka stála v neutrální pozici. Při zafoukání na jednotlivé části těla se mohla začít pomalu pohybovat.

Probrali se a především zopakovaly základní pravidla při práci na jevišti. Jako důležité studenti obou skupin shledávají toto:

1. Nestát k divákům zády
2. Respektovat se na jevišti, znát své spoluhráče
3. Brát do hry vše, co přijde a umět s tím pracovat
4. Mluvit nahlas adekvátně k prostoru, ve kterém hrají

Závěrečné hodnocení:

Na závěr celého bloku se diskutovalo nad cílem celého setkávání a to nad možnostmi setkávat se jen tak za účelem poznání se, či dát celému setkávání další rozměr v podobě veřejného vystoupení. Společný cíl si na závěr odsouhlasily obě skupiny žáků, a to v podobě veřejného vystoupení. Důležité body diskuze a názory jsou zde citovány:

Studenti Centrum Kociánka - názory:

Michal: *„Rád bych si zahrál ve velkém divadle, takže bych byl pro veřejné vystoupení, jestli něco nacvičíme.“*

Silva: *„Mě je to jedno, jak budou chtít děcka. Pro mě je důležité, že jsem spolu“*

Melánie: *„Budu mít asi trému, ale taky jsem pro veřejné vystoupení, chtěla bych, aby ostatní viděli, co zvládneme vytvořit.“*

Střední škola uměleckomanažerská:

Veronika: *„Já jsem pro vystoupení, asi to bude děsný fojfr to vše nazkoušet, ale my to dáme.“*

Ctibor: *„Myslel jsem, že to nepůjde, ale je to fakt sranda, tak proč to neukázat ostatním“*

Klára: „*Uvědomujete si, jak je na to málo času? Jakože jo je to ok, ale prostě nechci vystoupit s něčím, co bude trapné*“

5.3 Workshop 3. zaměřen na práci s textem - tvorba scénáře

Třetí workshop proběhl v pondělí dne 8. 5. 2017.

Plán workshopů v bodech:

08:00 – 9:00	seznámení s programem, povídání zážitků po delší časové prodlevě
09:15 – 11:00	hry na opětovné utužení vztahů a na aktivizaci
11:00 – 11:45	seznámení se scénářem
11:45 – 12:15	oběd
12:15 – 13:15	práce na postavách
13:15 – 14:15	improvizace scénky dle scénáře
14:15 – 15:15	oživování neživých předmětů
15:15 – 15:45	reflexe
16:00	konec

Využité prostory:

kinosál, venkovní hřiště, prostory učebny dramatického kroužku

Průběh workshopu:

Setkání proběhlo opět ráno od 8:00 v Centru Kociánka. Po příchodu všech dětí jsme opět začali hrami na prolomení bariér (ice-breakingové techniky), i když bylo znát, že již nikdo není tak ostýchavý jako při předcházejících workshopech, avšak byl vidět opět propad z hlediska delšího časového rozestupu mezi workshopy. Bylo tedy nutné budovat vztahy znovu. Bohužel bylo již nutné pracovat i na připravované inscenaci, se kterou by se dalo vystoupit a dojít tedy k výsledné divadelní inscenaci.

Text - divadelní scénář nakonec vzniknul z předlohy klientky Natálie (navštěvující divadelní kroužek na Kociánce). Dívka je na vozíku po mozkové příhodě. Je velice šikovná, kromě divadelního kroužku navštěvuje také pohybový kroužek. Klientka sama píše knihy a navštěvuje kroužek tvůrčího psaní. Tento text vzniknul na motivy knihy klientky, kterou píše. Kniha je o zvláštní třídě, kterou navštěvují lidé, kteří se nějak odlišují od ostatních.

Do úpravy tohoto textu se pustila Marie Brabencová a Monika Okurková, a zpracovaly text do krátkého divadelního scénáře, který poté dostali žáci do skupin. Scénář může čtenář najít v příloze diplomové práce. Scénář není zcela klasický v tom, že by obsahoval monology, či dialogy daných postav, ale spíše nástiny daných situací žáků ve třídě. Samotný text autoři nechávali na studentech a klientech, což je dalším specifikem práce se smíšenou divadelní skupinou.

Scénáře byly tedy rozdány do skupin (skupina studenti SŠUM a studenti z Centra Kociánka). Skupiny si mohly určit postavu, která jim ze scénáře byla sympatická a následně měly skupiny 30 min. na rozmyšlení a zapsání poznámek, jak by mohla situace u přidělené postavy probíhat. Případně napsat více o postavě. Jak se obléká, co ráda dělá, co nesnáší, zkrátka vše co postavu charakterizuje. Toto cvičení bylo pracovně nazváno medailonek postavy. Po uplynulých 30 minutách se medailony postav prezentovaly. Následoval přesun do kinosálu, kde proběhla pauza na oběd a možnost práce na tvorbě situací a jednotlivých vhledů postavám do hlavy.

Vhled postavám do hlavy bylo cvičení, které vycházelo z předešlých informací z medailonku. Zde je příklad pro lepší pochopení: Například dívka jménem Marika.

Medailon Mariky:

Dívka 15 let, ve třídě velice oblíbená, poslouchá hip hop, doma má maličkého pejska, je veganka, miluje růžovou, a nesnáší čtení knih a školu.

Toto jsou vlastnosti, kterými dívka navenek působí a je tedy ve třídě úspěšná a oblíbená. Po ztvárnění této postavy má divák možnost vhledu do hlavy postavy, kde uvidí její reálné myšlenky přání, tužby.

Vhled do hlavy Mariky:

Poslouchá metal, nesnáší malé psy, miluje čtení.

Úkolem pak bylo rozehrát scénu, kde se znázorní dívka ve školním prostředí a postupně má pak divák možnost nahlédnout i do jejího nitra pomocí vhledu do hlavy. V každé scéně vystupovali všichni ze skupiny, hráli například neživé předměty, které ožívaly a podobně.

Takto si žáci nenásilně vymodelovali situace a charaktery všech postav.

Závěrečné hodnocení:

Dnešek byl z hlediska divadelní práce, velice plodný a udělal se veliký kus práce na scénáři i jednotlivých postavách.

Studenti Centrum Kociánka názory:

Broněk: „Dnes jsme udělali hodně po divadelní stránce, vlastně už máme i scénář a je super, že do něj přispěla Natka i my všichni.“

Melánie: „Jsem ráda, že mám hlavní roli a budu hrát Mariku, chtěla bych být jako ona.“

Karolína: „Na začátku dneška jsem měla hrozně divnou náladu, ale vy jste mi ji všichni opravili, děkuju.“

Střední škola uměleckomanažerská:

Klára: „Dnešek byl přínosný, bylo super pracovat divadelně a soustředit se už i na scénář.“

5.4 Workshop 4. zaměřen na režii a samotný tvar

Čtvrtý workshop, pondělí dne 22. 5. 2017.

Plán workshopů v bodech:

9:00	seznámení se závěrečným programem
10:15 – 11: 00	první zkouška (kostýmová)
11:00 – 11:45	vyhlazování nedostatků
11:45 – 12:30	oběd
12:30 – 14:15	improvizace
14:15 – 15:15	generální zkouška
15:15 – 15:45	reflexe
16:00	konec

Využité prostory:

Venkovní prostory hřiště, učebna dramatického kroužku

Průběh workshopu:

Tento workshop byl pod vedením MgA. Větrovce, který divadelně režíruje soubory dětí a sám vytváří představení. V tomto bloku se již převážně pouze zkoušelo a snažili jsme se dojít k finálnímu tvaru. Byla to v podstatě jakási generální zkouška. Velká část zkoušky probíhala venku. Nebylo zapotřebí mnoho rekvizit, i když zprvu vedoucí zvažovali možnosti kostýmů. Prostory Kociánky totiž mají velkou kostymérnu. Postupně však od nápadu upustili, jelikož k samotnému tématu třídy nebylo nutné převlékat herce do speciálních kostýmů. Postupovalo se po malých úsecích, které se projížděly vždy několikrát. Vzala se tedy například situace

s chlapcem, který je podle paní učitelky i svého otce veliký sportovec a fotbalista. Následovala situace vzhledu do hlavy a reálné situace večera, který chlapec prožil. Na scéně se objevuje pokoj tvořený výhradně herci. Studenti hráli dveře v pokoji, telefon, šicí stroj. Hlavní postava vcházela do pokoje a popisovala jednotlivé předměty v pokoji. Zkoušela si například šít na šicím stroji, postupně zapínala jednotlivé součásti stroje, s tím že každá část stroje vykonávala nějaký zvuk - každý student či klient měl tedy svůj zvuk, který jako součástka stroje vydával.

Poznámka: Je nutné brát do hry spontánní reakce herců a celkově z nich vycházet. Memorování textů z paměti lektori neshledali jako vhodnou formu. Zvolily tedy pouze nárazové věty, které sloužily k posunutí děje.

Závěrečné hodnocení:

Pro herce velice náročný den, z důvodu časového presu.

Studenti Centrum Kociánka názory:

Broněk: „*Bavilo mě to, ale jsem velice unavený.*“

Silva: „*Mám hrozný hlad, bavilo mě to.*“

Melánie: „*Já unavená nejsem, je to super.*“

Střední škola uměleckomanažerská:

Tom: „*Náročné se dnes soustědit,*“

David: „*Jsem spokojený, jak jsme se s tím dnes poprali, těším se domů do postele.*“

5.5 Prezentace divadelního představení veřejnosti

V této části je popis a souhrn dvou veřejných vystoupení, která proběhla v rámci brněnských festivalů. Představení se uskutečnilo v termínu. 25. 5. 2017 v rámci festivalu Dobrý den Kociánko a druhé představení proběhlo 29. 5 2017 v rámci festivalu Sítko.

Vystoupení v rámci festivalu Dobrý Den Kociánko

DDK festival slouží k prezentaci centra Kociánka a k setkání všech lidí, kteří Centrum Kociánka třeba dříve navštěvovali jako klienti a je také určen pro širokou veřejnost. Festival probíhá ve venkovních prostorách Centra Kociánka. Klienti mají tuto akci velice rádi, neboť je to jedna z opravdu větších kulturních akcí a je v jejich takřka rodinném prostředí. Součástí festivalu je několik scén, kde probíhá kulturní program. Hudební scéna, kde vystupují

nejrůznější kapely a divadelní scéna kde mimo našeho představení bylo možné shlédnout také představení divadelní skupiny FACKA či divadelní skupiny DAMŮZA.

Toto představení bylo hodně důležité pro klienty, jelikož byli v domácím prostředí, a na představení přišlo hodně jejich známých či kamarádů. Představení mělo asi 25 minut. Setkání proběhlo v 10 hodin ráno a se všemi účastníky se šlo obhlédnout místo, kde se bude představení hrát. Jelikož festival probíhal venku, bylo nutné přinést provizorní jeviště a nachystat hlediště pro návštěvníky. Poté byla pozornost soustředěna na práci s hlasem a rozmluvení se, pomocí různých jazykolamů. Následovala zkouška hudebních nástrojů a rozezpívání se, a rychlé prolétnutí celého představení.

Následovalo rozdání rekvizit k představení a nachystání techniky a ozvučení. Celý záznam z tohoto venkovního představení, může čtenář shlédnout na přiloženém CD.

Vystoupení v rámci festivalu Sítko spadajícím pod festival JAMU v divadle na Orlí v Brně

Divadelní festival Sítko je festival pořádaný každoročně v Brně studenty Janáčkovy akademie múzických umění - zkratka školy je známá pod názvem JAMU. Tento festival má dlouholetou tradici a slouží k prezentaci dětských divadelních představení a také jako možnost setkání absolventů oboru a jejich veřejná prezentace práce. Divadelní festival je pořádán v rámci ateliéru divadlo a výchova a letošní ročník byl již 15. ročník.

Veřejné vystoupení v rámci tohoto festivalu bylo pro všechny jeho účastníky jakousi třešničkou na dortu. Toto veřejné vystoupení bylo velice důležitým prvkem celé práce a především pro majoritní středoškoláky velkým tahounem projektu. Tento festival byl výzvou i pro celé vedení, neboť se často můžeme setkat s názorem, že divadlo s herci s nějakým typem postižení nemůže být kvalitním a vždy bude u diváků bráno spíše jako veřejná besídka. Střední škola dorazila na místo sama, protože divadlo se hrálo v odpoledních hodinách. Herce z Centra Kociánka bylo nutné dopravit veřejnou dopravou. Bylo nutné započítat čas na přepravu bezbariérovými tramvajemi, které jezdí pouze ve vybrané časy. Cesta probíhala bez problémů a na místo se dojelo hodinu a půl předem, aby bylo možné absolvovat generální zkoušku a seznámit se s prostory divadla. Celá budova má bezbariérový vstup, což pro naše herce bylo důležité a usnadnilo to mnoho práce.

Specifika práce:

- Nedostavení se některých herců

Pro žáky Střední školy uměleckomanažerské toto nepředstavovalo velký problém, protože vzhledem k tomu, že text nebyl naprosto striktně dán, bylo možné udělat přeobsazení jedné role. Chlapec, který nepřišel, byl na místě obsazen jiným volným žákem. Ovšem pro děti z Centra Kociánka bylo přeobsazení role značně obtížné. Zvláště pro jednu slečnu, která pak asi 30 minut plakala.

- Divadelní pravidla

Jednomu chlapci zazvonil telefon a on ho v půlce představení s klidem vzal. Nikomu z vedoucích nedošel fakt upozornit děti, že při představení není možné telefonovat.

6 Zhodnocení projektu

Tato část je zaměřena na celkové hodnocení projektu. Hodnocení bylo důležitým bodem projektu. K projektu se mohli vyjádřit všichni účastníci a také vedoucí projektu. Zhodnocení projektu žáky proběhlo jednak formou rozhovoru, pozorování, ale také formou nestandardizovaného dotazníku, který byl sestaven speciálně k doplnění některých informací ohledně projektu. Dotazník bude k diplomové práci přiložen jako příloha.

6.1 Zhodnocení projektu klienty Centra Kociánka, zhodnocení projektu studenty Střední školy uměleckomanažerské v Brně

Hodnocení projektu bylo v obou skupinách rozdílné.

Rekapitulace projektu klienty Centra Kociánka. Hodnocení proběhlo vždy na konci dne po uzavření jednoho bloku. Viz kapitoly zabývající se bloky.

Rozhovory s klienty pak probíhaly v hodinách dramatické dílny, kdy pro hodnocení byla vyhrazena speciální hodina. Každý se mohl k projektu vyjádřit a sdělit svůj názor. Dále pak povědět plusy a mínusy projektu. U klientů bylo nutné klást doplňující otázky a dávat hodně prostoru k odpovědím.

Hodnocení celkového projektu je ze strany účastníků kladné. Bude zde citováno několik odpovědí.

6.1.1 Hodnocení klientů Centra Kociánka

„Líbilo se mi, že nás vzali mezi sebe.“

„Brali nás, že jsme normální.“

„Líbilo se mi, že nám pomohli.“

„Jsou stejní jako my.“

„Doufám, že zase přijdou.“

„Píšeme si na facebooku.“

„Třeba příště pojedeme k nim do školy my.“

Negativa projektu:

„Občas jsem byla hodně unavená.“

„Bylo to dlouhé.“

„Někdy na mě zapomněli.“

„Štvalo mě, že odcházejí.“

6.1.2 Hodnocení žáky Střední školy uměleckomanažerské

„Bylo to přínosné jak pro nás, tak pro studenty z Kociánky, naučili jsme se společně spolupracovat a porozumět si.“

„Vlastně mě hodně zasáhlo, a teď je mi to trapné říkat...Ale situace když se mě slečna na vozíčku zeptala, zda nemám vložku, protože v tu chvíli mi došlo, že je to vlastně úplně stejný.“

„Hodnotil bych projekt kladně, poznali jsme tak trochu jiný svět a poznat myšlení těchto lidí.“

„Zajímavá zkušenost.“

„Nová zkušenost s lidmi, se kterými se běžně do kontaktu nedostanu.“

„Nová představa o tom co práce s lidmi s handicapem obnáší.“

„Jsem ráda, že se projekt uskutečnil.“

Negativa projektu:

„Končili jsme pozdě“

„Občas se mi s nimi těžce pracovalo, neposlouchali a dělali si, co chtěli.“

Výsledky anonymních dotazníků:

Jelikož dotazníky měly otevřené otázky, budou zde vypsány nejčastější odpovědi. Dotazníky byly předloženy studentům Střední školy uměleckomanažerské ve školní výuce dramatické výchovy, po ukončení projektu.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že projekt byl hodnocen pozitivně všemi účastníky.

Převažovaly kladné dojmy z projektu, mezi nejčastější patřily:

- Pochopení, že nejsme rozdílní
- Navázání přátelství a následná komunikace
- Schopnost lidí s nějakým druhem postižení improvizovat
- Nácvik představení a to že celý projekt měl divadelní ladění
- Vykouzlení úsměvu na tvářích lidí s postižením i lidí, kteří nemají handicap
- Spolupráce
- Pochopení se, náhled do zařízení Kociánka
- Zábavné

Jako největší nevýhodu studenti vnímali časovou dotaci a pláč klientky v představení. Na otázku, zda nastala u studentů změna v názorech či v pohledu vnímání lidí s postižením, byly nejčastější následující názory:

- Ztráta přehnané péče a sladění se na stejnou úroveň.
- Překvapení že lidé s nějakým druhem postižení jsou samostatní a že komunikace s nimi není obtížná.
- Změna nenastala - brali je jako sobě rovné i před projektem
- Větší respekt

K možnosti opakování podobné akce se 70% vyjádřilo, že by bylo pro opakování akce.

Na otázku integrace žáka s Kociánky do třídy SŠUM, popřípadě jejich školy byly názory různé:

- 7 respondentů si integraci představit dovede, avšak záleželo by dle nich na druhu a stupni postižení, uvědomují si určitá specifika.
- 7 respondentů si situaci představit nedokáže a to z důvodu:
 1. Architektonické nedostatky, škola není v současné době bezbariérová.
 2. Z důvodu velkého množství učiva na škole a jeho specifického zaměření.
 3. Z důvodu odlišnosti žáka- obtížné začlenění do kolektivu fungování v něm.
 4. Nevýhody pro obě strany, zpomalení chodu výuky atd.

6.1.3 Hodnocení představení diváky:

Divadlo při festivalu Sítko na JAMU shlédlo asi cca 30 diváků, sál byl plný. Reakce diváků víceméně dobré, smích a pozitivní ohlasy jako:

Divák 1

„Trochu jsem se bála, co to bude, ale vlastně jsem se moc bavila.“

Divák 2

„Bylo to vtipné, hlavně jak tomu chlapci zazvonil telefon. To bylo součástí?“

Divák 3

„Muselo to být náročné nazkoušet.“

Divák 4

„Bylo vidět, že si to všichni užívají a to je asi hlavní.“

6.2 Zhodnocení projektu vedoucími divadelních skupin

Po skončení workshopů došlo ke zhodnocení celého projektu. Hodnocení proběhlo formou diskuze mezi vedením. Následně ještě zapsal každý závěrečné zhodnocení.

Hodnocení jsou zde citovány.

6.2.1 Příspěvek Mgr. Zdeňka Vydržela (vedoucího divadelního kroužku v Centru Kociánka)

Jako garant projektu jsem na sobě pociťoval větší zodpovědnost ze strany organizace a také ohledně zajišťování nejrůznějších technických věcí. Byl jsem rád, že všichni ostatní lektori se mi snažili nabídnout pomocnou ruku a organizačně jsme byli schopni dobře spolupracovat. Jako jediný ne-divadelník (tím myslím, že nemám vzdělání v oblasti divadla, ale jsem zapálený samouk), avšak tělem i duší speciální pedagog, jsem zprvu potřeboval více věci ohledně divadelního tvaru vysvětlovat. Na druhou stranu jsem byl přínosem po stránce speciálního pedagoga, protože jsem mohl upozorňovat na některá specifika u studentů z Centra Kociánka, což usnadnilo celkový chod práce.

V projektu jsem se věnoval převážně hudebnímu doprovodu jednotlivých scén a také jsem vedl workshop zaměřený na hudební rozvoj. Poznal jsem nové skvělé muzikanty a společně i s ostatními účastníky projektu jsme secvičili dvě závěrečné písně na konec představení.

Celkově projekt hodnotím přínosně, protože se brány Kociánky otevřely více pro lidi zvenčí a to mi připadá neskutečně důležité. K jednotlivým dnům projektu bych řekl pouze to, že nejužitečnější mi přišly workshopy ze začátku projektu, u nichž byla největší možnost výměny názorů a ukázání společného i rozdílného.

6.2.2 Příspěvek Bc. Sára Kubecové (vedoucí divadelního kroužku v Centru Kociánka)

Nevím, zda mi, jako pisateli práce, náleží hodnotit celkový projekt, avšak mohu zmínit, že celkově projekt hodnotím vesměs pozitivně. Integraci pomocí divadla vidím jako nenucenou formu, při které se obě skupiny setkávají u společného tmelícího prvku, kterým je právě divadlo a v jednotlivých úkolech, které dohromady plní poznávají své možnosti.

Do budoucna by mi přišlo zajímavé mít více takových projektů. Místo klasických exkurzí, kdy studenti brněnských škol navštíví Kociánku a nahlédnou do celého chodu spíše jako do zoologické zahrady či nějakého zábavního parku a nemají s lidmi z Kociánky skutečný kontakt nebo prostor jak je poznat či si s nimi promluvit, popřípadě pracovat na společném úkolu.

Tento projekt byl ojedinělý v tom, že byl dlouhodobý a díky divadelní práci měli žáci možnost se poznat ne ve školních lavicích ale v situacích z běžného života, popřípadě v situacích kdy museli bez přípravy interagovat jeden na druhého. Hodně užitečný mi přišel workshop zaměřený na pohyb, kde měli žáci Střední školy uměleckomanažerské zprvu velký ostych. Například když bylo zadání tančit a vymalovávat prostory imaginární barvou na stěny, bylo vidět, že si nedovedou představit, jak by mohl vozičkář tančit. Opak byl pravdou. U studentů z Kociánky zase bylo přínosné, že si studenti sami řekli, pokud potřebovali s něčím pomoci, popřípadě řekli „tohle zvládnú sám, pomoc nepotřebuju, díky“. Tedy získání zdravé asertivity a schopnosti říct si, co v danou chvíli potřebuji. Ač nejsem člověk, který je zaměřený na výsledek a přijde mi spíše zajímavé sledovat celý proces, musím uznat, že v tomto případě bylo veřejné vystoupení dobrým motivačním prvkem pro všechny účastníky a dal celému projektu jakýsi spád a mnohem jasnější cestu kam se vydat. Dobré mi však přišlo, že se žáci pro možnost veřejného představení rozhodli sami a nebylo jim nařízeno.

6.2.3 Příspěvek BcA. Marie Brabencové vedoucí divadelního kroužku v Centru Kociánka)

Čtyři intenzivní celodenní setkání, během kterých má vzniknout divadelní výstup, jenž bude prezentován pro diváckou veřejnost. Tak zněl neskromný cíl integračního projektu klientů Centra Kociánka a Střední školy uměleckomanažerské s.r.o. S myšlenkou integračního projektu těchto dvou skupin, jsme si začali pohrávat poprvé v únoru 2017. Prvotním impulzem k realizaci tohoto projektu byla chuť pro spolupráci mne a Víti Větrovce. Jako kolegové a kamarádi jsme si sdělovali naše dojmy z pedagogické praxe těchto dvou zmíněných institucí a shodli se na oboustranné přínosnosti případné spolupráce těchto dvou skupin. Jelikož měl Větrovec již předchozí zkušenosti s divadelními aktivitami mentálně a fyzicky postižených, měl vcelku konkrétní představu o průběhu projektu, možnostech a dovednostech skupiny účastníků Centra Kociánka. Naším cílem bylo tedy primárně integrovat tyto dvě skupiny, podporovat spolupráci, vnímání, poslouchání se a respektování účastníků díky společné práci na divadelním výstupu. První setkání jsme přirozeně věnovali vzájemnému poznávání se, kladli důraz na spolupráci a komunikaci mezi účastníky. Pro zintenzivnění spolupráce byli účastníci rozděleni do čtyř skupin, postupně procházeli jednotlivými stanovišti, která se věnovala uměleckým specifickým divadelním aktivitám (tvůrčí psaní, práce s loutkou, hudební a rytmické dovednosti, taneční aktivity). Já jsem společně s lektorkou Monikou Okurkovou vedla blok práce s loutkou. Naším cílem bylo zprostředkovat účastníkům základy práce s předmětem,

především zprostředkovat myšlenku, že z jakéhokoliv předmětu se dá vytvořit loutka, která může ožít a být divácky zajímavá, proto jsme v první fázi hledali běžné předměty, se kterými se denně setkáváme a které mají potenciál loutky, následně měli účastníci ve skupinách vybrané předměty oživit a ostatní účastníci hádali, jaké postavy či tvory předměty znázorňují. Celkově hodnotím první setkání až na drobné odchytky kladně, došlo k základnímu seznámení, byl odbourán prvotní ostych studentů SŠUM a účastníci byli seznámeni se základní vizí projektu, vše probíhalo v poklidné a tvůrčí atmosféře, bez stresu či větších komplikací. Mírně celého projektu vidím v rozpačitém vedení ze strany lektorů, jelikož na setkáních spolupracovalo pět lektorů, přičemž nebyl předem určen garant akce, který bude odpovídat za celý průběh projektu a bude režírovat výsledný tvar, bylo zkoušení mnohdy zmatené a pomalé. Pro mě osobně nebylo jednoduché být dominantní ve vedení takto početné skupiny, zejména proto, že (jak je přirozené), studenti SŠUM inklinovali především ke svým stálým pedagogům Vítovi a k Monice. Proto jsem režii výsledného tvaru nechávala především na Vítovi, který jakožto profesionální režisér měl největší potenciál během tak krátké času skupinu zkoordinovat a docílit výsledného tvaru. Já jsem se věnovala spíše organizačním záležitostem a pomáhala Vítovi koordinovat „zkoušky“ a upevnit komunikaci mezi účastníky.

Druhé setkání bylo zaměřeno na prohloubení prvotních navázaných vztahů a na zjištění specifík skupin více do hloubky.

Třetí a čtvrtý blok již byl zaměřen na společnou práci na výsledném tvaru, vedení dílny se již ujal především Vít a postupně na základě improvizací vznikaly jednotlivé obrazy. Studenti SŠUM byli sice milí a shovívaví ke klientům CK ovšem v rámci jevištního jednání byli více zdrženliví, než jsme čekali. Často dávali velký prostor pro herecké příležitosti herců, a často byli na jevišti paradoxně v ústraní, což ovšem rozhodně nebylo naším cílem. Proto jsme studentům vysvětlovali, že určitě nejsou „pomocníky“ postižených a že jejich místo ve výsledném představení je stejně podstatné jako místo jejich kolegů a je třeba být dominantnější a výraznější.

Pracovalo se s předem určeným textem, jehož autorkou je klientka centra Kociánka Natálie Huttová. Text jsme společně s Monikou Okurkovou upravily a na jeho základě vznikla dramaturgicko – režijní koncepce.

Celkově vidím velký plus v samotné realizaci projektu, v navázání spolupráce se SŠUM, v netradičním zážitku, který jsme zprostředkovali oběma cílovým skupinám, v jeho výjimečnosti a v celku originálním výsledném tvaru, který vznikl. Přesto by jistě mohl být výsledek „dotažen kvalitněji do konce“, s přesnějším načasováním a s živějším tempo-rytmem, který mnohdy pokulhával. Přesto jsem velmi ocenila, že herci s handicapem působili na jevišti velmi

přirozeně, měli dostatek prostoru pro participaci a nestali se „kulisou“ či „zajímavou dekorací“ inscenace, ale právoplatnými členy tvůrců. Jistě by také projektu prospěla vyšší časová dotace – díky čemu by mohli účastníci více zasahovat do přípravy jednotlivých situací také po režijní stránce, celý projekt by probíhal klidněji a mohli bychom klást větší důraz na komunikaci mezi účastníky ale také fixacivýsledného tvaru. Také bych určitě ocenila intenzivnější spolupráci a komunikaci mezi lektory, často jsme vedli jednotlivá setkání dost improvizovaně, intuitivně se doplňovali, hlavní příčinou je časová vytiženost všech lektorů, proto neproběhlo mnoho setkání, kde by se projekt přesně rozplánoval.

Přes všechna výše zmíněná úskalí však projekt hodnotím kladně a zejména jako velmi potřebný pro obě cílové skupiny. Jako pedagožka divadelní dílny Centra Kociánka a jako lektorka divadelních soborů v SVČ Lužánky se setkávám se skupinami mladých zdravých či hendikepovaných lidí, kteří mají touhu zpívat, tančit, podílet se na divadelní tvorbě, kreativně tvořit... Propojení těchto „dvou světů“ je bezesporu oboustranně přínosné, zintenzivňuje radost z tvorby a skrze divadelní umění podporuje sociálně – komunikační dovednosti účastníků, především však zprostředkovává účastníkům jedinečný intenzivní zážitek.

MgA. Vítězslav Větrovec a MgA Monika Okurková

ÚVODEM

Společného workshopu se účastnilo celé osazenstvo (16) Dramatického ateliéru složené ze studentů 1. ročníku Střední školy uměleckomanažerské (SŠUM) a dále klienti Centra Kociánka (12) ti byli na rozdíl od patnácti- a šestnáctiletých „sšumáků“ různých věkových skupin.

Workshop se skládal ze čtyř takřka šestihodinových bloků trvajících přibližně od 10 do 16 hodin. Jeho výsledkem byla divadelní inscenace, která byla odehrána celkem dvakrát – na festivalu Dobrý den, Kociánko na konci května 2017 a rovněž na festivalu dramatické výchovy Sítko 2017, který probíhal na půdě Janáčkovy akademie múzických umění na začátku června. Lektory workshopu byli pedagogové z obou institucí Vítězslav Větrovec (SŠUM), Monika Okurková (SŠUM), Marie Bravencová (Centrum Kociánka), Zdeněk Vydrožel (Centrum Kociánka) a Sára Kubecová (Centrum Kociánka).

Záměr workshopů

Hlavním záměrem těchto workshopů bylo propojit dvě skupiny studentů/klientů, které by se jinak setkaly jen zřídka či vůbec. Ze strany klientů Kociánky tuto nemožnost představuje především místo, kde jejich výuka probíhá a jejich nevelká mobilita, ze strany studentů SŠUM

pak především ostych, strach či pouze nepříliš velký životní rozhled, kterým oplývají. Zmiňované setkání pak mělo nastat prostřednictvím společné divadelní práce na inscenaci, jejíž premiérové uvedení bylo naplánováno na konec května 2017 na festivalu Dobrý den, Kociánko.

Záměrem druhým bylo vytvoření inscenace, jejímž tématem by byly rozdíly mezi oběma skupinami. Společnými silami dali účastníci workshopu a jejich lektori dohromady bodový scénář inscenace, který pojednával o „nenormálních normálnostech“ a „normálních nenormálnostech“ uvnitř jedné školní třídy, která je svou pedagožkou trénována na školní vystoupení.

PRŮBĚH WORKSHOPU A HODNOCENÍ

1. blok

S odstupem se tato část workshopu jako nejvíce vydařená – účastníci ani lektori nebyli tlačeni časem, zbýval prostor na ono kýžené „setkávání“. Díky rozdělení účastníků do menších skupinek na ně jednotliví lektori měli (asi subjektivně) více času i přes (objektivní) fakt, že se jim v každém bloku věnovali pouhých 45 minut.

Závěrečná reflexe tohoto bloku (probíhala s klienty Kociánky a se studenty SŠUM zvláště) výše uvedené řádky potvrzovala – studenti byli rádi za seznámení se s klienty a ti rovněž. Všichni byli zvědaví na další spolupráci.

2. blok

Druhý blok byl zaměřený na práci s hlasem, je shledán jako velice přínosný pro obě cílové skupiny i pro budoucí práci na představení. Snaha o naučení správných dechových a řečových cvičení, které postupně vedla ke správně artikulaci a schopnosti mluvit na větší prostor. Na závěr tohoto bloku se dohodnul společný cíl- představení a veřejná prezentace práce.

3. blok

Třetí blok již sestával takřka pouze z přípravy a aranžmá připravované inscenace. Díky různým svátkům proběhl až po delším časovém období po bloku prvním a druhém, což jej rovněž poznamenalo – vztahy mezi účastníky, které byly od prvního setkání v (slibném) zárodku, bylo nutné budovat znovu, lektori však již „tlačili“ celý proces k výsledku – divadelní inscenaci.

4. blok a výsledná inscenace:

Platí pro něj víceméně totéž co pro blok předcházející. Namísto aranží se inscenace projížděla vcelku, pracovalo se na detailech, práce se zakončovala. Z hlediska inscenace a její přípravy jde tedy samozřejmě o klad, z hlediska hlavního záměru workshopu (viz výše) však o zápor.

Proces zkoušení inscenace není považován za špatnost – bylo však zjištěno, že by na něj bylo zapotřebí více času, resp. více časových úseků menšího rozsahu. Šestihodinové zkoušení (které proběhlo pouze dvakrát) je náročné i pro profesionály, natož pak pro studenty a pro klienty, případně pro obě skupiny dohromady...

K výsledné inscenaci se, coby jako jeden z jejích spoluautorů a režisérů, nebude autorka vyjadřovat. Tato situace je vnímána jako nepřislušející. Na diskusích na festivalu dramatické výchovy Sítko 2017, kde proběhla 1. repríza inscenace, byla však hodnocena a popisována pozitivně.

ZÁVĚREM

Workshop byl i přes naznačené záporny vnímám kladně. Jeho celkovému vyznění by podle názoru autorky nejvíce pomohlo, když by v nějaké formě pokračoval – klidně v menších časových úsecích, kterých by však bylo během celého školního roku více.

Ve Velké Lhotě dne 15. srpna 2017

MgA. Vítězslav Větrovec a MgA. Monika Okurková

6.3 Zhodnocení projektu

Závěrečná diskuze probíhala mezi všemi účastníky projektu. A to nejprve diskuze společná, kde byla možnost zhodnocení celého projektu. Možnost vyjádřit co se dle studentů povedlo a co naopak potřebovalo dotáhnout. Lektoři měli také možnost vyjádřit se a okomentovat práci studentů. Po týdnu pak byl studentům Střední školy uměleckomanažerské předám dotazník, který mohli vyplnit anonymně a vyjádřit ještě názory, které se jim po projektu rozležely. Totožný dotazník měli pak i klienti z Centra Kociánka, se kterými byl však probrán slovně.

Obdobné projekty a organizace, které se zabývají integrací pomocí divadla:

V Centru Kociánka dříve proběhnul obdobný projekt s názvem Cirkus Kociáno, který byl prezentován v divadle Barka. S tím rozdílem, že projekt byl prezentován pouze rodičům dětí.

6.3.1 Výhody a nevýhody projektu:

Výhody

- **Seznámení obou skupin**

Došlo k reálnému seznámení žáků, nikoliv pomocí 10 minutové exkurze do zařízení, ale formou dlouhodobé návštěvy a náhledem na pozitiva i negativa, které z postižení plynou.

- **Proměna názorů**

U obou cílových skupin došlo ke změně názorů na druhou skupinu. Obě skupiny, jak je možné zjistit z rozhovorů, měly jistá stigmata a obavy ze skupiny druhé. Postupem projektu došlo k nenásilné proměně názorů skupin navzájem, a k probourání pomyslné bariéry. Prvotní názory, mohou-li se takto shrnout, byly ze strany studentů Střední školy uměleckomanažerské následující: hostilní přístup – jsou to chudáčci, musíme jim pomoci, dále pak nejasná představa doprovázená strachem a obavou, dalším častým názorem bylo, že lidé s postižením nic moc nemohou a musí se jim hodně pomáhat, aby vše zvládli, bude to trochu ztráta času, ale lepší jak výuka.

Po projektu názory: *jsme stejní, je s nimi legrace, nejsou z vosku, mohu se jich dotýkat a být v interakci, obohatilo mě to.*

- **Propojení žáků nenásilnou a kreativní formou**

Divadelní workshopy byly sestaveny tak, aby v nich obě skupiny mohly, ne-li přímo musely kooperovat a spolupracovat navzájem. S tím, že bylo důležité, aby do každé části ať literární, dramatické či hudební přispěly obě složky teamu. Při některých částech pracovali žáci ve dvojicích, někde jako celá skupina. Bylo zajímavé, že žáci s postižením byli často vůdčími při aktivitách, ale na druhou stranu byli i schopni přijmout návrh ostatních pokud se celá skupina shodla, že například nápad někoho dalšího je v něčem lepší. Skvělé byly aktivity, u kterých museli žáci interagovat i dotykem například u pohybové dílny a zrcadlení a podobně. Při těchto technikách padaly bariéry nonverbální formou a bylo vidět veliké sblížení.

- **Získání nové zkušenosti**

Ani jedna ze dvou zmíněných skupin neměla, jak již bylo ze začátku projektu zmíněno, zkušenosti se specifiky skupiny druhé. Bylo tedy vidět, jak postupně dochází k proměnám názorů. Celkově tato zkušenost byla pro obě cílové skupiny nová. Z předešlých rozhovorů bylo zjištěno, že skupina středoškoláků ze Střední školy uměleckomanažerské neměla žádnou možnost se dostat do kontaktu s lidmi s postižením, a na druhé straně žáci z Centra Kociánka, nepočítaje projekty či vystoupení pro veřejnost, také nemá velkou možnost setkávání se s běžnou populací.

- **Navázání přátelství**

Nová přátelství byla přínosná především pro žáky s postižením, protože se běžně nedostanou do kontaktu s lidmi mimo Centrum Kociánka. Většina žáků nyní komunikuje přes sociální síť. Popřípadě mají možnost se navštívit.

- **Změna prostředí, možnost ukázat se a předvést co dokázali**

Positivní také byla možnost vycestování v rámci festivalu Sítko do divadla na Orlí v Brně. I přes dopravní komplikace vidím tuto příležitost jako přínosnou pro obě skupiny.

Úskalí projektu

- **Nedostavení se účastníků**

Jedním z úskalí projektu je nedostavení účastníků a to jak studentů střední školy, tak i klientů Kociánky. Intaktní jedinci zvládnou však pohotově reagovat na vzniklé situace a v případě výpadku zvládnou někoho v roli zaskočit.

Klienty s nějakým druhem postižení však tato změna může rozhodit z nazkoušeného scénáře. Například v případě projektu popsaného, klientka neustále plakala, protože chlapec, se kterým situaci zkoušela, nepřišel. K tomuto se váže i další bod, kterým je emoční labilita.

- **Emoční labilita herců**

U herců s nějakým druhem postižení, převážně mentálního rázu je mnoho situací, které mohou ovlivnit dosavadní náladu a chod celé zkoušky. Je tedy vhodné věnovat ze začátku čas vzájemnému naladění skupiny, popřípadě moci vyjádřit náladu, se kterou ten den studenti přicházejí.

- **Nutná dávka improvizace**

U projektu se ukázalo mnohem účinnější používat například texty, které klienti a studenti sami vymyslí a držet se pouze stěžejních situací, které drží celou kostru představení.

- **Situace, které se nepředpokládají**

Situacemi, které se nepředpokládají, je myšleno asi vše, co čtenáře může napadnout. Uvedu přímo příklad z projektu. Vedoucí projektu zapomněli sdělit, že je vhodné nemít u sebe na představení mobilní telefon se zapnutými zvuky. Takže nastala situace, kdy jednomu z herců zazvonil při představení telefon a on jej s klidem vzal a oznamoval volající osobě, že zrovna nemůže hovořit, jelikož vystupuje v představení, ale že zavolá později.

- **Dopravní a bariérové komplikace**

S tímto prvkem se dá dopředu počítat, a proto je vhodné zjistit, zda prostory divadla jsou bezbariérové a zda bude tedy možný volný přístup všech herců. Dále je vhodné mít dostatek osob, které mohou například pomoci do dopravních prostředků lidem na vozíčku, popřípadě zjistit dopravní spoje, které jsou bezbariérové a vyjet tedy s dostatečnou časovou rezervou.

- **Časové prodlevy a nenávaznost**

Negativum a velká nevýhoda projektu byly prodlevy vzniklé z důvodu státních svátků. Vhodnější by byla dlouhodobá práce při více blocích s kratší časovou dotací.

6.4 Limity výzkumu

Některé limity výzkumu vycházejí i z předešlého textu, ve kterém byly některé nastíněny. Tento soupis je jakýsi soupis předpokladů k tomu, aby vše proběhlo bez větších komplikací, čemu se vyhnout a na co se zaměřit.

6.4.1 Limity na straně výzkumníka

Ze strany výzkumníka může být jedním z limitů studie nedostatečné vzdělání v některé z oblastí. A to nedostatečné divadelní vzdělání - neznalost možností využití přístupů dramatické výchovy, dramaterapie a dalších divadelních směrů. Dále pak nedostatečné vzdělání v oblasti klientely a to jak v oblasti speciální pedagogiky a přístupu ke klientům či žákům se specifickými potřebami, tak nedostatečné vzdělání v obecné pedagogice. Nutná je dávka empatie a množství kreativity.

6.4.2 Limity na straně zkoumaných osob

U herců, žáků s nějakým druhem postižení je možné předpokládat emoční či citové změny v průběhu práce a je dobré s nimi předem počítat a nebýt z nich nepřiměřeně vyveden z míry. To samé platí i u žáků bez postižení. Je možné i zhoršení výkonu či zapálení pro aktivity z důvodu nemoci, či nekomfortní situace. Jelikož pracujeme s celou skupinou, je dobré vzít tento fakt na vědomí. Například, pokud jsou žáci unavení, je vhodné zařazovat přestávky či měnit aktivity.

6.4.3 Limity na straně metodiky

Mohou být, pokud by projekt prováděl někdo bez divadelního vzdělání či zkušenosti s dětmi a divadlem. Poté může být obtížné vytvořit vhodnou metodiku a postupy, podle kterých při projektu postupovat. Popřípadě jaké hry či aktivity vybrat, aby seděly všem účastníkům.

6.4.4 Další limity

Pro další projekt či výzkum by bylo vhodné zvážit či doporučit se zamyslet nad věkem účastníků - projekt by byl určitě jiný, pokud by se realizoval s dětmi mladšího školního věku, či s dospělými. Nutné je vycházet ze specifik, které daný věk přináší.

Otázky vykání či tykání v projektu: jelikož tento projekt nebyl formou klasické školní výuky, i když v některých dnech probíhal v časech klasické výuky ve škole. Dohodli jsme se v rámci divadelní práce, která je specifická a jde v ní především o navázání bezpečného kontaktu o formu tykání si s účastníky projektu

7 Projekt s odstupem času (udržitelnost vztahů)

Nyní je to více než tři čtvrtě roku od ukončení projektu. Autorku práce tedy zajímal výsledek s odstupem času.

7.1 Studenti Centra Kociánka a jejich názor

Natálie: „*Ráda na tento projekt vzpomínám. Vždy když jdu do divadla, třeba i na Orlí (brněnské divadlo), říkám si, že jsem na těch prknech stála taky. Dál píšu svou knihu a příběhy. Těším se na letošní vystoupení a na festival DDK. (Dobrý den, Kociánko).*“

Silva: „*Mám některé z kluků z projektu na fb. Občas jim napíšu, jak se mají. Mají toho ale hodně. Těším se, že jim pošlu fotky letošního projektu.*“

Melanie: „*Moc se už s nikým nebavím, po fb je to nic moc. Navíc mám své kamarády a oni taky asi své. Ale jsem ráda, že jsem je poznala a asi když bych potřebovala s něčím poradit nebo pomoci, tak jim klidně napíšu.*“

Michal: „*Moc nebývám na pc, ale loňský projekt byl super. Dal mi možnost hrát zase v divadle, už jsem před tím hrál v divadle Barka. Já dramatařák miluju, chtěl bych být herec.*“

7.2 Studenti Střední školy uměleckomanažerské a jejich názor

Honza: „*Projekt pro mě byl něco nového, a byl rozhodně přínosný. Asi pro obě strany, nebo tedy doufám. Pro mě osobně hodně, myslel jsem, že to bude nuda, že tam budu sedět a pomáhat jim a místo toho to bylo akční a tak. Taky teď nemám takový divný pocit, když potkám třeba vozičkáře v tramvaji a tak. Normálně mu třeba pomůžu, vím, že je úplně jako já. Nemusím se bát, že mu třeba ublížím tím, že mu pomůžu nebo tak.*“

- Doplňující otázka: Co myslíš tím, že mu ublížíš?

„*No, jakože nemyslím, že bych ho něčím majznul nebo tak, ale prostě dokud s těmi lidmi nejste více v kontaktu, připadají vám takový křehcí a máte strach, že jim prostě něco uděláte, když třeba špatně vezmete ten vozík.*“

Míša: „*Mě to moc nebavilo, teda jako chvilka to bylo fajn. Ale já na tohle prostě nejsem dělaná. Bylo mi jich líto a asi mi jich líto bude, i když vidím, že oni jsou vlastně se svým postižením v pohodě. Nevím. S odstupem sem za tu zkušenost ráda. Ale znovu bych do toho nešla.*“

Ctibor: „*Já jsem se dost bavil, i když musím uznat, že hodně jste mi pomohli vy lektori. Hlavně ze začátku, když jsem moc nevěděl, do čeho jdu, tak jste mi dali pocit takové té jistoty, že to bude ok a že se třeba můžu i zasmát když řeknou něco vtipného a nebude to, jakože se jim vysmívám, ale prostě to bude ok, protože to bylo legrační. Bylo fajn, že od nás jsem znal Vítka s Monikou (tedy lektory) a vás jsem pak taky poznal víc a zjistil, že jste „normální“.*“

7.3 Zánik projektu, či pokračování?

Po dokončení projektu vyvstala otázka, zda projekt opakovat a ve spolupráci pokračovat. Všechny zúčastněné strany se na základě výsledků a názorů shodly, že by bylo přínosné navázanou spolupráci nenechat ladem a pokračovat dalším ročníkem.

Projekt tedy nadále pokračuje a letos v dubnu bude zahájen jeho druhý ročník. Vedoucí se snažili vyjít z předešlého ročníku a zohlednit to, co se ukázalo jako nefunkční. Tedy především délku jednotlivých bloků a celkově délku projektu. Bohužel se nepodařilo pokračovat se stejnou třídou, co v předešlém roce, a to z důvodu časového vytížení ročníku. Avšak spolupráce pokračuje se stejnou školou a novým ročníkem. Je naplánované víkendové soustředění a poté opět práce formou workshopů a ucelených bloků, tentokrát v delším časovém rozsahu předpokládaných šesti bloků. Z Centra Kociánka jdou do projektu „staří známí“, ale i „nováčci“, pro které bude letošní ročník premiérou. Složení lektorského týmu zůstává a přidává se nová tvář v podobě vystudované lektorky z JAMU.

Závěr

Integrace a inkluze a jejich častá diskutovanost v široké veřejnosti daly vzniknout myšlence integračního divadelního projektu. Z důvodu časté nespokojenosti se současnou situací byl tento projekt zkouška jakési alternativní možnosti nenásilné integrace pomocí her a divadla. Projekt se uskutečnil v rozsahu dvou měsíců, kdy byly sloučeny dvě cílové skupiny žáků s nějakým druhem postižení a žáků intaktních, kteří neměli s lidmi s postižením předešlou zkušenost.

Hlavním cílem tedy bylo zjistit, zda je možné dojít k integraci osob s mentálním, tělesným či kombinovaným postižením mezi studenty běžné střední školy pomocí divadelních workshopů. Potvrdilo se, že integrace, která probíhá volnější formou v neškolském prostředí, je přijatelnější pro všechny účastníky. Divadlo se ukázalo jako spojující prvek, který pomocí hry dovede účastníky přenést přes prvotní strach či obavy a dojít až k přirozenému jednání a potření rozdílů. Také vede ke spolupráci, rozvoji komunikace, schopnosti akceptovat se a naslouchat druhému. Pokud se navíc podaří najít společný cíl, za kterým obě skupiny směřují, může proces jít ještě rychleji, neboť je motivován výsledným tvarem.

Práce je rozdělena do dvou částí – teoretické, která si kladla za cíl čtenáře uvést do problematiky integrace a inkluze a posléze do možnosti práce pomocí divadla, jeho metody a formy a části praktické, kde je pak popsán celkový proces a tvorba projektu, včetně reakcí a záznamu jak celý projekt probíhal.

K diplomové práci, konkrétně k části výzkumné byla jako hlavní metoda zvolena metoda pozorování. Zvolení této metody a celkově zvolení kvalitativního výzkumu hodnotím jako vhodné a přínosné z důvodu využití velkého spektra možností ponoření se do problému, které tento výzkum přináší a to jak možnosti získat podrobný vhled do celé konkrétní situace a sledovat jedince i celé skupiny, tak pozorovat jevy, ke kterým ve skupinách dochází i jednotlivé události samotné. Jako přínosné také hodnotím, že pro klienty Centra Kociánka bylo na nacvičování zvoleno jejich přirozené prostředí. Celý proces se zkoumal v celé šířce a rozsahu. Autorka mohla sledovat podmínky.

Jako **nevýhoda** byla shledána délka projektu. Díky časové omezenosti projektu byly bloky hodně dlouhé, tedy musíme přihlídnout na únavu obou zkoumaných skupin.

To, že jednotliví žáci lektory znali, není hodnoceno jako překážka, ba naopak v rámci divadelní práce bylo toto bráno jako plusové, jelikož se nemuseli od začátku budovat ještě vztahy učitelé (lektori) x žáci a mohl se plně věnovat čas na propojení a poznávání obou cílových skupin. Jelikož si výzkumník uvědomuje všechny aspekty kvalitativního výzkumu, nemůže tedy

obecně říct, že by platilo, že integrace pomocí divadla je vždy prospěšná a dobrá. U daných skupin, které se však experimentu zúčastnily, se ukázalo jako přínosné a nenásilné integrovat dvě skupiny žáků pomocí divadla, také se ukázalo, že je možné za určitých podmínek s oběma cílovými skupinami vytvořit divadelní představení.

Výzkumnice byla zúčastněna celého procesu a probíhalo tedy **participační pozorování** – tzn. pozorování bez předešlé struktury pozorovaných jevů a nezaznamenával je dle nějakých určených kategorií. Zapisoval jejich průběh, tak jak probíhají.

Autorka doufá, že tato práce bude přínosná a bude sloužit jako inspirace k dalším podobným projektům či pracím.

Seznam literatury

- [1] BAZALOVÁ, B. 2006 *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v zemích Evropské unie a v dalších vybraných zemích*. Brno: MU.
- [2] FISCHER, Slavomil. 2014 *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální: učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-792-7.
- [3] IPEŠOVÁ, Ilona a Miroslav ŠAMALÍK. 2006 *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1216-4.
- [4] KROUPOVÁ, Kateřina. 2016 *Slovník speciálněpedagogické terminologie: vybrané pojmy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5264-8.
- [5] LANG, Greg a Chris BERBERICH. 1998 *Každé dítě potřebuje speciální přístup: vytváření integrovaných a inkluzivních tříd*. Praha: Portál. Portál. ISBN 80-7178-144-4.
- [6] LECHTA, Viktor, ed. 2016 *Inkluzivní pedagogika*. Přeložil Tereza HUBÁČKOVÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1123-5.
- [7] MACHKOVÁ, E. 2007 *Jak se učí dramatická výchova, 2. vyd.* Praha: Nakladatelství AMU. ISBN 978-80-7331-089-9
- [8] MACHKOVÁ, E. 2007 *Metodika dramatické výchovy, 11. vyd.* Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii. ISBN 978-80-901660-9-0
- [9] MACHKOVÁ, E. 2007 *Úvod do studia dramatické výchovy, 2. vyd.* Praha: Nipos. ISBN 978-80-7068-207-4
- [10] MARKOVÁ, E., VENGLÁŘOVÁ, M., BABIAKOVÁ, M. 2006 *Psychiatrická ošetrovatelská péče*, Praha: Grada Publishing, ISBN 80-247-1151-6
- [11] MARKOVÁ, Eva, Martina VENGLÁŘOVÁ a Mira BABIAKOVÁ. 2006 *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1151-6.
- [12] MICHALÍK, Jan a Milan VALENTA. 2006 *Speciální pedagogika 7*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1215-2.
- [13] MICHALÍK, Jan. 1999 *Školská integrace dětí s postižením*, Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-7067-981-6.
- [14] MIKEŠ, Vladimír, NOVÁK, Vladimír, ed, 2013. *Divadelní tvorba ve specifických skupinách*. Praha: Akademie múzických umění v Praze. ISBN 978-80-7331-289
- [15] MONATOVÁ, Lili. 1998 *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska, 2. rozš. vyd.* Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-60-5

- [16] PEŠATOVÁ, Ilona a Václava TOMICKÁ. 2007 *Úvod do integrativní speciální pedagogiky*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-268-5
- [17] PEŠOVÁ, Ilona, ŠAMALÍK, M. 2006 *Poradenská psychologie pro děti a mládež*, Praha Grada Publishing. ISBN 80-247-1216-4
- [18] RENOTIÉROVÁ, Marie. 2002. *Somatopedické minimum*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0532-6
- [19] VÍTKOVÁ, Marie, ed. 2004 *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Brno: Paido. ISBN 80-7315-071-9.
- [20] VITKOVÁ, Marie. 1999. *Somatopedické aspekty*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-69-6.
- [21] VÍTKOVÁ, Marie. 2003. *Integrativní školní (speciální) pedagogika*. Brno: MSD. ISBN 80-214-2359-5.
- [22] WILKINSON, Richard and PICKETT, Kate. 2010 *The Spirit Level- Why Equity is Better for Everyone*. England: Penguin Books, Penguin UK. ISBN 02-4195-429-0

Elektronické zdroje

- [23] Domovy pro osoby se zdravotním postižením [cit 18. 02. 2018] [online] Dostupné na www: <http://www.centrumkocianka.cz/nase-sluzby/pracoviste-brno/domovy-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim/>
- [24] Domovy pro osoby se zdravotním postižením [online] [cit 18. 02. 2018] Dostupné na www: <http://www.centrumkocianka.cz/nase-sluzby/pracoviste-brno/domovy-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim>
- [25] Expresivní techniky, [online] [cit. 19. 3. 2018] Dostupné na www: http://www.wikiskripta.eu/w/Expresivn%C3%AD_techniky
- [26] Inkluze [online] [cit. 19. 3. 2018] Dostupné na www: <http://www.divadlopolarka.cz/wp-content/uploads/2016/10/Inkluze.pdf>
- [27] Inkluze není novinka. Děti s postižením si zaslouží pomoc, porozumění a úctu [online] [cit. 2. 1. 2018] Dostupné na www: http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/inkluzeni-neni-novinka-deti-s-postizenim-si-zaslouzi-pomoc-porozumeni-a-uctu-185.html?gclid=EAIaIQobChMIyamTps_l2AIVzDLTCh3QQQQ_EAAYASAAEgL65PD_BwE
- [28] Inkluze ve škole [online] [cit. 10. 1. 2018] Dostupné na www: <http://www.rytmus.org/stranka/o-inkluzi>

- [29] MŠMT ČR. Směrnice k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení. [online]. 2013 [cit. 2017-03-27]. Dostupné na www: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/smernice-msmt-k-integraci-deti-a-zakuse-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami-do-skol-a-skolskych-zarizeni>
- [30] MŠMT ČR. Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online]. 2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné na www: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-1-2017-do-31-82017>
- [31] Slovník cizích slov - integrace [online] [cit. 5. 12. 2017] Dostupné na www: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/integrace>
- [32] Střední škola uměleckomanažerská s.r.o. [online] [cit. 02. 01. 2018] Dostupné na www: <http://ssum.cz/>
- [33] Šance dětem, [online] [cit. 2. 1. 2018] Dostupné na www: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/vzdelavani-deti-se-specialnimi-potrebami/novela-skolskeho-zakona-od-1-9-2016.shtml>
- [34] The Salamanca statement and Framework for action on special needs education [online] [cit. 1 1. 2018] Dostupné na www: http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF
- [35] VOTAVOVÁ, R, 2013. Rozdílný význam pojmu integrace a inkluze. [online][cit. 2017-12-12] Dostupné na www: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/SSC/17243/ROZDILNY-VYZNAM-POJMU-INTEGRACE-A-INKLUZE.html/>

Seznam zkratek

SŠUM – Střední škola uměleckomanažerská

CK – Centrum Kociánka

DDK – Festival Dobrý Den Kociánko

PROJEKT – Soubor všech workshopů tvoří výsledný projekt

PAS – Poruchy autistického spektra

Seznam příloh

- [1] Souhlas s uvedením názvu organizace
- [2] Průvodní list akce
- [3] Rozvrh Dramatické dílny 2016/17
- [4] Poster
- [5] Záznam představení na CD

Příloha 1

Souhlas s uvedením názvu organizace

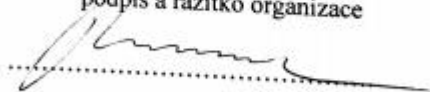
Souhlas s uvedením názvu organizace

Souhlasím s uvedením názvu organizace Centrum Kociánka v závěrečné diplomové práci studentky Bc. Sáry Kubecové na téma: **Využití divadelních prostředků při realizaci workshopů zaměřených na integraci osob Centra Kociánka a studentů Střední školy uměleckomanažerské v Brně.**

K této práci studentka prováděla výzkum v rámci praktické části své diplomové práce. Současně také souhlasím s publikací dat (v rámci ochrany osobních práv a svobod klientů- tzn. Nejsou uvedena žádná osobní či citlivá data o klientech), které studentka v rámci výzkumu k závěrečné práci získala.

V Brně dne 28. 3. 2018

podpis a razítko organizace

Centrum Kociánka
Kociánka 2
612 47 Brno
IČ: 00093378

Příloha 2

Průvodní list akce

Průvodní list akce

Název:	Divadelní workshop
Místo konání:	Centrum Kociánka – budova DEF
Datum konání:	27. 3. 2017
Vzdálenost od Centra Kociánka:	v místě
Garant:	Zdeněk Vydržel
Kontakt na garanta:	
Počet účastníků a druh služby:	Účastníci DRAM v počtu 10 – 12
Počet - doprovod (výchova, PSS)	Lektoři DRAM
*Počet účastníků cizích:	Studenti SŠUM 16 + 2
Strava (vlastní/ dodavatelsky.):	Stravování v CK, budova DEF
Strava - cena Kč:	
**Doprava (vlastní/ dodavatelsky.):	----
Doprava nakupovaná - cena Kč:	----
Ubytování - cena Kč:	----
Ostatní náklady Kč:	pracovní materiál (1000,- Kč)
Výstup:	Spolupráce uvedených skupin při divadelní práci

Poznámka: * pro které bude Centrum Kociánka na vlastní náklad zajišťovat služby
** druh, typ vozidla
*** garant akce provede vyúčtování akce nejpozději do 10 dnů po jejím ukončení

Datum předložení:

21. 3. 2017

Předkladatel – garant:

Schvaluje:

Příloha 3.

Rozvrh Dramatické dílny 2016/17

Rozvrh Dramatické dílny 2016/17							
PO	9.15 – 10.00 KLAVÍR <i>T. Lukášová</i>	12.45 – 13.45 POHYBOVÁ DÍLNA <i>K. Volejníčková</i> <i>K. Hutková</i>	14.00 – 14.45 DRAMATICKÁ VÝCHOVA Pohádka <i>V. Kubátová</i> <i>M. Smejkal</i>	14.45 – 15.20 INDIVIDUÁL Klavír <i>J. Volejníčková</i>	15.30 – 16.30 LOUTKY <i>B. Stará</i> <i>J. Vičar</i>	17.00 – 18.00 FILM? <i>N. Poláková</i> <i>N. Huttová</i> <i>CHB?</i>	18.15 – 19.15 KURÁTORSTVÍ <i>T. Onárák</i>
	10.15 – 11.15 ZPĚVOHRY <i>(A,C,B) Stalářová,</i> <i>Červený, Pokorná,</i> <i>Cihlářová, Vokálová</i>		14.00 – 14.45 DRAMATICKÁ VÝCHOVA Pohádka <i>K. Maláriková</i> <i>M. Vavrušová</i> <i>N. Huttová</i> <i>M. Smejkal</i>	15.15 – 16.15 DRAMATICKÁ VÝCHOVA <i>T. Marešová</i> <i>P. Vrubeš</i>	15.00 – 16.15 MUZIKOTERAPIE <i>AC Safira</i> <i>E. Pokorná,</i> <i>J. Cihlářová,</i> <i>M. Vokálová,</i> <i>P. Vaculík,</i> <i>P. Červený,</i> <i>N. Poláková</i>	16.30 – 17.45 MUZIKOTERAPIE <i>P. Staňková</i> <i>T. Marešová</i> <i>J. Šebek</i> <i>I. Mikulcová</i>	18.00 – 19.00 INDIVIDUÁLNÍ MUZIKOTERAPIE (na 3 měsíce)
ÚT	10.30 – 11.30 INDIVIDUÁL	12.40 – 13.30 DOZOR Rozhovory <i>Učebna č. 325</i> <i>Smejkal, Stuchlík, Šnajdr,</i> <i>Valová</i> <i>LT: Janderková,</i> <i>Janiček, Lukášová</i>	13.45 – 14.45 DRAMATICKÁ VÝCHOVA Pohádka <i>K. Maláriková</i> <i>M. Vavrušová</i> <i>N. Huttová</i> <i>M. Smejkal</i>	15.15 – 16.15 DRAMATICKÁ VÝCHOVA <i>T. Marešová</i> <i>P. Vrubeš</i>	15.00 – 16.15 MUZIKOTERAPIE <i>AC Safira</i> <i>E. Pokorná,</i> <i>J. Cihlářová,</i> <i>M. Vokálová,</i> <i>P. Vaculík,</i> <i>P. Červený,</i> <i>N. Poláková</i>	16.30 – 17.45 MUZIKOTERAPIE <i>P. Staňková</i> <i>T. Marešová</i> <i>J. Šebek</i> <i>I. Mikulcová</i>	18.00 – 19.00 INDIVIDUÁLNÍ MUZIKOTERAPIE (na 3 měsíce)
	10.45 – 11.45 INDIVIDUÁL <i>M. Vokálová</i>	12.30 – 13.30 DRAMATICKÁ VÝCHOVA <i>M. Svoboda</i>	13.30 – 14.00 INDIVIDUÁL Klavír <i>T. Lukášová</i>	14.15 – 15.00 DRAMATICKÁ VÝCHOVA <i>V. Musil</i> <i>M. Horník</i>	14.00 – 15.00 TVŮRČÍ PSANÍ <i>L. Rellová</i> <i>P. Staňková</i> <i>O. Zetka</i> <i>A. Kolesíková</i>	15.30 – 16.30 KAPELA <i>M. Poláková</i> <i>P. Vrubeš</i> <i>O. Zetka</i> <i>A. Kolesíková</i>	16.30 – 17.30 MUZIKÁL <i>K. Žižková</i> <i>M. Sloupová</i>
ST	10.45 – 11.45 INDIVIDUÁL <i>M. Vokálová</i>	12.30 – 13.30 DRAMATICKÁ VÝCHOVA <i>M. Svoboda</i>	13.30 – 14.00 INDIVIDUÁL Klavír <i>T. Lukášová</i>	14.15 – 15.00 DRAMATICKÁ VÝCHOVA <i>V. Musil</i> <i>M. Horník</i>	14.00 – 15.00 TVŮRČÍ PSANÍ <i>L. Rellová</i> <i>P. Staňková</i> <i>O. Zetka</i> <i>A. Kolesíková</i>	15.30 – 16.30 KAPELA <i>M. Poláková</i> <i>P. Vrubeš</i> <i>O. Zetka</i> <i>A. Kolesíková</i>	16.30 – 17.30 MUZIKÁL <i>K. Žižková</i> <i>M. Sloupová</i>
	12.00 – 12.45 INDIVIDUÁL <i>S. Kratochvílová (suoý týden)</i> <i>L. Farbulová?</i>	12.40 – 13.30 DOZOR Rozhovory <i>Učebna č. 325</i> <i>Odp.: Hung, Janderková,</i> <i>Lukášová, Janiček, Rynča</i> <i>J. Smejkal,</i> <i>RH: Hořínek, Stuchlík,</i>	12.45 – 13.30 INDIVIDUÁL <i>K. Volejníčková</i> 13.30 – 14.00 INDIVIDUÁL Keyboard <i>J. Vičar</i>	14.00 – 15.00 TANEČNÍ DÍLNA <i>K. Kolářová</i> <i>R. Skotalová</i> <i>M. Kříž</i> <i>V. Musil</i> <i>J. Vičar</i>	15.15 – 15.45 INDIVIDUÁL Klavír <i>J. Volejníčková</i>	15.45 – 16.45 TVŮRČÍ PSANÍ <i>N. Huttová</i> <i>K. Sopusůvková</i> <i>T. Hřízová</i> <i>K. Žižková</i>	17.00 – 18.00 KAPELA Revival DEF <i>M. Svoboda</i> <i>T. Onárák</i> <i>M. Poláková</i> <i>M. Rosenberg</i> <i>B. Bartoníček</i> <i>I. Mikulcová</i> <i>E. Richterová</i> <i>K. Kolářová</i>
ČT	12.00 – 12.45 INDIVIDUÁL <i>S. Kratochvílová (suoý týden)</i> <i>L. Farbulová?</i>	12.40 – 13.30 DOZOR Rozhovory <i>Učebna č. 325</i> <i>Odp.: Hung, Janderková,</i> <i>Lukášová, Janiček, Rynča</i> <i>J. Smejkal,</i> <i>RH: Hořínek, Stuchlík,</i>	12.45 – 13.30 INDIVIDUÁL <i>K. Volejníčková</i> 13.30 – 14.00 INDIVIDUÁL Keyboard <i>J. Vičar</i>	14.00 – 15.00 TANEČNÍ DÍLNA <i>K. Kolářová</i> <i>R. Skotalová</i> <i>M. Kříž</i> <i>V. Musil</i> <i>J. Vičar</i>	15.15 – 15.45 INDIVIDUÁL Klavír <i>J. Volejníčková</i>	15.45 – 16.45 TVŮRČÍ PSANÍ <i>N. Huttová</i> <i>K. Sopusůvková</i> <i>T. Hřízová</i> <i>K. Žižková</i>	17.00 – 18.00 KAPELA Revival DEF <i>M. Svoboda</i> <i>T. Onárák</i> <i>M. Poláková</i> <i>M. Rosenberg</i> <i>B. Bartoníček</i> <i>I. Mikulcová</i> <i>E. Richterová</i> <i>K. Kolářová</i>
	12.00 – 12.45 INDIVIDUÁL <i>S. Kratochvílová (suoý týden)</i> <i>L. Farbulová?</i>	12.40 – 13.30 DOZOR Rozhovory <i>Učebna č. 325</i> <i>Odp.: Hung, Janderková,</i> <i>Lukášová, Janiček, Rynča</i> <i>J. Smejkal,</i> <i>RH: Hořínek, Stuchlík,</i>	12.45 – 13.30 INDIVIDUÁL <i>K. Volejníčková</i> 13.30 – 14.00 INDIVIDUÁL Keyboard <i>J. Vičar</i>	14.00 – 15.00 TANEČNÍ DÍLNA <i>K. Kolářová</i> <i>R. Skotalová</i> <i>M. Kříž</i> <i>V. Musil</i> <i>J. Vičar</i>	15.15 – 15.45 INDIVIDUÁL Klavír <i>J. Volejníčková</i>	15.45 – 16.45 TVŮRČÍ PSANÍ <i>N. Huttová</i> <i>K. Sopusůvková</i> <i>T. Hřízová</i> <i>K. Žižková</i>	17.00 – 18.00 KAPELA Revival DEF <i>M. Svoboda</i> <i>T. Onárák</i> <i>M. Poláková</i> <i>M. Rosenberg</i> <i>B. Bartoníček</i> <i>I. Mikulcová</i> <i>E. Richterová</i> <i>K. Kolářová</i>

Příloha 4.

Poster

Využití divadelních prostředků při realizaci workshopů zaměřených na integraci osob Centra Kociánka a studentů Střední školy uměleckomanážerské v Brně

Bc. Sara Kubecová

Východí situace

Výzkum vychází z problematiky integrace a inkluze osob, která je v posledních letech diskutováním tématem. Akce výzkumu jsou studenty Střední školy uměleckomanážerské v Brně a osoby s postižením (Blatným, menším, kombinovaným, osobý s PAS) navštěvující dramaturgické kroky v Centru Kociánka v Brně. Hlavním cílem byla realizace workshopů s využitím divadelních prostředků, které by mohly vést k lepšímu problému integrace uvedených skupin, kdy jedná nemá velké zkušenosti se specificky skupinám diváků. Součástí jsou zde nastaveny přírodní limity či úskalí vyplývající ze střední. V závěrečné části se objevují odlišky, a namýšlí možnosti problému integrace pomocí divadelních technik a divadla samothéba.

Popis projektu a cíle

Cílem výzkumné části práce bylo zjistit, zda je možné díky k integraci a proměně názorů, u dvou divoých skupin středodělatků, za pomoci využití divadelních technik v rámci rekreační setkání v podobě workshopů.

Zvýše uvedeného cíle bylo vyvíjeno několik dílčích cílů:

- Zjistit zda je možné integrovat skupinu středodělatků pomocí volnočasové či zájmové aktivity a zda tato integrace nebude probíhat nucenou formou.
- Zjistit názory středodělatků, ohledně lidí s nějakým druhem postižením, popřípadě zjistit, zda dojde k proměně osobních názorů u jedné či druhé vybrané skupiny.
- Zjistit, zda je možné vytvořit veřejné divadelní představení v rámci propojení těchto dvou skupin.

Soubor několika workshopů, kdy první workshop proběhl 27. 3. 2017 (08:00 – 16:00) v budově DEF pod lektorským vedením pedagogů dramatiky olby a pedagogů SSJLM Mgr. Vítězslava Větrovice a Mgr. Miroslava Okruškové. Účastníky byli studenti SSJLM (Střední škola uměleckomanážerská s.r.o.) a klienti Centra Kociánka pod lektorským vedením Bc. Marie Babenzové, Mgr. Zuzany Vydrové a Bc. Sany Kubecové. Cílem setkání byla integrace těchto dvou divoých skupin, dále snaha podpořit spolupráci a komunikaci mezi účastníky. Tímto během odpoledního setkání společně vypracovali principy divadelní tvorby (tvorci parní, hry – hudební aktivity, představení, improvizace, atd.).

Tento workshop byl plněním cílem tohoto projektu. Plněním workshopu projektu měl za cíl ovlivnit, na základě reaktů účastníků, jejich chár či nechtít pokračovat ve spolupráci. Avšak se předpokládalo, že při ztážením problému, by lektorův úsilí s uvedenou střední školou navázali další – intenzivnější spolupráci, jíž by výsledky by účastníci prezentovali v rámci festivalu Dobry den, Kociánka.

Pro plnění projektu nastalo celkem 3 setkání, při kterých se skupiny sami rozhodly, že by chtěly a mohly zájem vyvořit divadelní představení, které by se mohlo prezentovat v rámci divadelního brněnského divadelního festivalu, což se získalo nakonec úskalí a vystupování v rámci festivalu, pořádání Jančkovou školami mladých umělců v Brně. Jednalo se o festival Sílo a představení s názvem LETOŠTĚ DVAADY OT (Nášle třída – je plná divoých lidí...)

Býly vyvízeny dva divadelní prostředky:

- hra v roli, improvizace, vyznače – hudební hry, volná psaní – vznik postčlady pro scener, práce s předem – výroba hudební prvky pantomimy, psaní – výroba volných psaní, vinnání snímání diváka, spolupráce herců navzájem, respektování se.

Výhody projektu

- Seznámení obou skupin
- Proměna názorů
- Program záku navštívilou a kreativní formou
- Získání nové zkušenosti
- Vytváření přátelství
- Znamená prožití, možnost ukázat se a předvést co dovedat

Nevýhody (úskalí) projektu

- Nedostatek učastníků
- Někdo byl bez zájmu
- Někdo byl bez zájmu
- Někdo byl bez zájmu
- Situace, které se nepředpokládají
- Doprovoditelé a barevné komplikace
- Časové problémy a nevhodnost

Metody výzkumu

Při výzkumu byly použity metody pozorování, rozhovor a dotazník. Výzkumník byl účastníkem celého procesu, probíhalo tedy participativní pozorování bez předělu struktury pozorovaných jevů, které se nezapomněly do předem připravených kategorií, ale započali se jejich průběh tak, jak probíhal.

Hodnocení projektu

Při hodnocení práce se vztahí o zjištění objektivizace problematiky. **Hodnocení ze strany žáků s postižením:** Projekt hodnoli žáci dobře, například je jim v anamnézách přehlednější. Často se odlišují od ostatních, což jim dává pocit, že se s nimi mohou vyvíjet. **Hodnocení ze strany žáků nezaopatřených:** Projekt byl žáků velmi zajímavý, protože jim umožnil seznámit se s lidmi, kteří mají nějaké postižení. **Hodnocení ze strany lektorů obou zájmových skupin:** Jako největší z nevhodností vzhlední časovou dotaci, která z důvodu státních svátků nakonec vyšla na počet 4 hodin. Čas velkých stresových faktorů, který máli roli.

Hodnocení ze strany výzkumníků:

Metodu pozorování a kvalitativní formu výzkumu hodnoli jako vhodnou a přínosnou z důvodu využití velkého spektra možností porovnání se do problému. Možnosti získat podrobný vzhled do celé konkrétní situace a sledovat jedince i celou skupinu a jay, ke kterým ve skupinách dochází. Jako přínosné také hodnoli, že pro klienty centra Kociánka bylo na navštěvování zvláště přírodně prostředí. Jako nevhodný shledávají delší projekty – díky časové omezenosti projektu, byly bíby, hodné dlouhé tedy musíme přikládnout na úroveň obou zúčastňovaných skupin. Znalost jednotlivých žáků u lektorů neodhodnili jako překážku naproti v rámci divadelní práce byla přínosná. Nemusely se budovat vztahy mezi účastníky (lektory) a mohlo se plně věnovat čas na propojení a poznávání obou divoých skupin.

Limity výzkumu

Limity výzkumné metody byl na straně výzkumníka, a to v rámci nedostatku vzdělání v některé z oblastí. Nedostatek divoých vzdělání – menší možnosti využití přístupu dramaturgické tvorby, dramaturgie a další divadelní směry. Dále pak nedostatek vzdělání v oblasti klientů, a to jak v oblasti speciálních pedagogů a přístupů ke klientům, či získání se specifickými potřebami tak nedostatek vztahů v obecné pedagogice. Němá je však v případě a možnost kreativní.

Na straně zúčastňovaných osob: U některých žáků s nějakým druhem postižením přirozeně předpokládá emoci či citové změny v průběhu práce a je odvěte s tímto procesem postat a bíby z nich nepřiměřené vydat se mý, to samé platí i u žáků bez postižení, že možná či možná výjimečně se lidem odhodlají s ostatními, že možná se vrátí veno hád do jay. Například odhodlají jsou žáci unavení, je vhodné začít s představením či jinými aktivitami.

Na straně metodických workshopů: Metodu byl, pokud by projekt provedli někdo bez divadelního vzdělání, či zkušeností v rámci divadla. Poze může být obtížné vytvořit inkludní metodu a postupně podle kterých při projektu postupovat. Popřípadě jít ke tvůrčí vytvář, aby sešlo všem účastníkům.

Závěr

Jáček si výzkumné uvědomuje všechny aspekty kvalitativního výzkumu, nemže tedy obecně říct, že by platilo, že integrace pomocí divadla je vždy prospěšná a dobrá. U daných skupin, které se však experimentu zúčastnily, se ukázalo jako přínosné a nenahraditelné integrovat dva skupiny žáků pomocí divadla, také se ukázalo že je možné za určitých podmínek a oběma divoých skupinami vytvořit divadelní představení.

Diplomová bakalářská práce je dítkou projektu Studentůské grantové soutěže na Univerzitě Palackého v Olomouci. Výzkum inkluze u osob se speciálními potřebami (IGA_PDF_2017_008).

Seznam zdrojů

BRITANNICA. (2017). *Encyklopédie Britannica*. Olomouc: Britannica. <https://www.britannica.com/>

ČESKÁ REPUBLIKA. (2017). *Ústava České republiky*. Praha: Mladá fronta. <https://www.zbuhov.cz/uzprava/>

ČESKÁ REPUBLIKA. (2017). *Právní předpisy*. Praha: Mladá fronta. <https://www.zbuhov.cz/pravnipredpisy/>

ČESKÁ REPUBLIKA. (2017). *Právní předpisy*. Praha: Mladá fronta. <https://www.zbuhov.cz/pravnipredpisy/>

ČESKÁ REPUBLIKA. (2017). *Právní předpisy*. Praha: Mladá fronta. <https://www.zbuhov.cz/pravnipredpisy/>

ČESKÁ REPUBLIKA. (2017). *Právní předpisy*. Praha: Mladá fronta. <https://www.zbuhov.cz/pravnipredpisy/>

ČESKÁ REPUBLIKA. (2017). *Právní předpisy*. Praha: Mladá fronta. <https://www.zbuhov.cz/pravnipredpisy/>

ČESKÁ REPUBLIKA. (2017). *Právní předpisy*. Praha: Mladá fronta. <https://www.zbuhov.cz/pravnipredpisy/>

ČESKÁ REPUBLIKA. (2017). *Právní předpisy*. Praha: Mladá fronta. <https://www.zbuhov.cz/pravnipredpisy/>

ČESKÁ REPUBLIKA. (2017). *Právní předpisy*. Praha: Mladá fronta. <https://www.zbuhov.cz/pravnipredpisy/>

78